

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Stárnutí populace farmářů a mezigenerační
výměna na farmách**

Bc. Vlasta Pavlíková

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Stárnutí populace farmářů a mezigenerační výměna na farmách" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26.11.2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Ing. Lukáši Zagatovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Stárnutí populace farmářů a mezigenerační výměna na farmách

The aging population of farmers and intergenerational exchange on farms

Souhrn

Stárnutí populace je významným demografickým trendem. Touto problematikou se na nejvyšších úrovních začala zabývat i Evropská unie. Poslední studie naznačují, že pracovní síla stárne ve všech sektorech, avšak v zemědělství dochází k tomuto jevu výrazně rychleji. Stárnutí farmářů se děje z důvodu nedostatečné generační obnovy majitelů farem. Tato práce se zabývá problematikou stárnutí populace farmářů a mezigenerační výměnou na farmách v České republice. Objektem studia jsou vybrané farmy mladých a začínajících zemědělců z oblasti Liberce a Jablonce nad Nisou (Liberecký kraj). Podrobněji je zkoumán problém stárnutí farmářů prostřednictvím dostupných statistických dat. Jsou zmapovány podmínky a způsoby, které umožňují vstup mladým začínajícím zemědělcům do podnikání, jsou popsány problémy, se kterými se mladí zemědělci v počátcích podnikání potýkají. Problematika je zkoumána prostřednictvím případové studie s cílem prozkoumat sociální udržitelnost českého zemědělství.

Summary

The aging population is significant demographic trend. The European Union at the highest levels has started to deal with this issue. Recent studies suggest that the workforce is aging in all sectors, but in agriculture this phenomenon becomes significantly faster. "Aging of farmers" is happening because of lack of generational renewal farm owners. This thesis deals with the aging population of farmers and intergenerational exchange on farms in the Czech Republic. Objects of study are selected farms of young and beginning farmers from the region of Liberec and Jablonec nad Nisou (Liberec Region). The problem of aging farmers is further investigated through the available statistical data. Conditions and methods that allow young farmers enter into a business are mapped and challenges that young farmers face in the early days of business are described in the text. The issue is explored through case studies to explore the social sustainability of Czech agriculture.

Klíčová slova: stárnutí farmářů, mladí zemědělci, sukcese farem, faktory, dotace, případová studie

Keywords: aging farmers, young farmers, acceptance of farms, factors, grants, case study

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce a metodika	10
2.1	Cíl práce.....	10
2.2	Metodika.....	10
3	Teoretická východiska	12
3.1	Společná zemědělská politika.....	12
3.1.1	Společná zemědělská politika společnou politikou pro všechny země Evropské unie	12
3.1.2	Priorita Společné zemědělské politiky.....	13
3.2	Stárnutí zemědělské populace	13
3.2.1	Stárnutí pracovníků v zemědělství.....	13
3.2.1.1	Evropské zemědělství.....	13
3.2.1.2	České zemědělství	14
3.2.2	Stárnutí populace farmářů.....	17
3.2.3	Definice mladého a staršího zemědělce.....	17
3.2.4	Průzkum problematiky stárnutí farmářů v Evropské unii.....	18
3.2.4.1	Výzkum stárnutí farmářů v zemích Evropské unie	18
3.2.4.2	Šetření stárnutí farmářů v České republice	21
3.2.5	Stárnutí farmářů vede ke snižování konkurenceschopnosti zemědělství.....	23
3.3	Generační obměna na farmách	24
3.3.1	Problémy mladých farmářů při zahajování podnikání a návrhy na jejich řešení.....	24
3.3.2	Sukcese rodinných farem jako prostředek generační obměny.....	26
3.3.3	Generační obměna ovlivněna dotační politikou	27
3.4	Podpora generační obměny na farmách	27
3.4.1	Podpora generační obměny na farmách.....	27
3.4.2	Podpora generační obměny farmářů v České republice	29
3.4.3	Program rozvoje venkova ČR 2007 – 2013.....	29
3.4.3.1	Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců	29
3.4.3.2	Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti.....	30
3.4.4	Politika rozvoje venkova Evropské unie	31

3.4.4.1	Opatření 112 – Zahájení činnosti mladých zemědělců.....	32
3.4.4.2	Opatření 113 – Předčasný odchod do důchodu	32
3.4.5	Monitorování dotací z Programu rozvoje venkova ČR, Opatření I.3.2 a I.3.3 za období 2007 – 2013.....	33
3.4.5.1	Stav žádostí k Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců za období 2007 – 2013	34
3.4.5.2	Stav žádostí k Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti za období 2007 – 2013	35
4	Praktická část	37
4.1	Výběr mladých začínajících zemědělců	37
4.2	Charakteristika mladých začínajících zemědělců.....	37
4.3	Kvalitativní výzkum	38
4.3.1	Okolnosti zahájení hospodaření.....	39
4.3.2	Typy farem a podniků mladých zemědělců	40
4.3.3	Kvalifikace mladých zemědělců	44
4.3.4	Překážky mladého zemědělce při zahájení podnikání	45
4.3.5	Podmínky úspěšného začátku podnikání	48
4.3.6	Administrace podpory na zahájení podnikatelské činnosti.....	52
4.3.7	Využívání podpory na předčasné ukončení zemědělské činnosti.....	54
4.3.8	Plány do budoucna.....	55
5	Shrnutí výsledků analýzy a doporučení	57
5.1	Shrnutí výsledků analýzy	57
5.2	Doporučení	60
6	Závěr	62
	Seznam použitých zdrojů.....	64
	Seznam grafů	68
	Seznam tabulek	69
	Seznam příloh	70

1 Úvod

Zemědělství mělo vždy ve skladbě národních ekonomik významné místo a potřeba zabezpečení obživy obyvatelstva zůstává i v dnešní době základní podmínkou pro další rozvoj zemí. Úloha zemědělců je velmi důležitá a žádná země si nemůže dovolit jejich ztrátu a ani ztrátu jejich dovedností, které se předávají z generace na generaci. Poslední studie naznačují, že pracovní síla stárne ve všech sektorech, avšak v zemědělství se tak děje výrazně rychleji, současně klesá počet farmářů v celé Evropě. Problematikou stárnutí v zemědělství se začala zabývat i Evropská unie, a to na nejvyšších úrovních. Hypotézy o dalším vývoji v zemědělství hovoří o tom, že by počet mladých zemědělců (farmářů do 35 let věku a méně) mohl klesnout na nulu již v roce 2020 a za předpokladu délky pracovního života 35 let by celkový počet farem v Evropě mohl klesnout na nulu již v roce 2055. Aby nedošlo k těmto katastrofickým scénářům, je třeba přijmout taková opatření, která by dokázala tento trend zastavit. Je nutné zvýšit zájem mladých lidí o zakládání zemědělských podniků a přispět k omlazení zemědělské populace.

V období 2007 – 2013 byla v České republice mezigenerační výměna podporována z Programu rozvoje venkova ČR z OSY I, která byla zacílena na podporu konkurenceschopnosti zemědělství, potravinářství a lesnictví. Konkrétně se jednalo o podpory na Zahájení činnosti mladých zemědělců (Opatření I.3.2) a Předčasného ukončení zemědělské činnosti (Opatření I.3.3). Opatření I.3.2 podporovalo podnikání začínajících zemědělců do 40 let věku a doplňovalo se s Opatřením I.3.3, které mělo motivovat starší zemědělce po 55 letech věku k ukončení aktivní zemědělské činnosti, aby byl umožněn vstup mladším zemědělcům do zemědělského podnikání. Cílem těchto obou programů bylo urychlit generační obměnu v zemědělství. Mladému pomoci při startu v podnikání a oproti tomu zajistit staršího zemědělce finanční rentou. Obě opatření podporovala podnikání na bázi rodinných farem. Také v dalším programovém období je pamatováno na podporu mladých zemědělců. S podporou předčasného ukončení zemědělské činnosti se však v následujícím rozpočtovém období 2014 – 2020 nepočítá. V případě, že podpora na předčasné ukončení zemědělské činnosti nebude poskytována, máme snad očekávat, že tito staří zemědělci nebudou chtít svá hospodářství předávat mladší generaci a budou pracovat do poslední chvíle? Mohou se snad katastrofické scénáře o vývoji v zemědělství skutečně naplnit?

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Práce je zaměřena na problematiku stárnutí populace farmářů a mezigenerační výměny na farmách v prostředí České republiky. Cílem této práce je prozkoumat sociální udržitelnost českého zemědělství s ohledem na problém stárnutí populace zemědělců. Tento problém je různou měrou patrný ve všech evropských zemích a vyplývá z nedostatečné generační obnovy majitelů farem. Problematika je sledována v kontextu programového období 2007 – 2013. Pro bližší zkoumání bylo stanoveno několik specifických cílů:

1. popsat problematiku stárnutí zemědělců z dostupných statistických dat,
2. zmapovat podmínky, které umožňují nebo naopak brání zapojení mladých lidí do zemědělství,
3. prostřednictvím případové studie prozkoumat a vysvětlit způsoby, jak mladí a začínající zemědělci vstupují do zemědělského podnikání.

2.2 Metodika

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část je sestavena na základě literární rešerše, přičemž bylo čerpáno z odborné literatury, materiálů Ministerstva zemědělství, internetových zdrojů a statických pramenů dostupných v České republice. Je zde obecně popsána problematika stárnutí zemědělské populace a populace farmářů, podpora generační obměny a dotační možnosti, které generační obměnu podporují. V praktické části je řešena případová studie, objektem studia jsou vybrané farmy mladých a začínajících zemědělců, kteří v letech 2007 – 2013 zahájili podnikání nebo převzali farmy za dotační podpory generační obměny majitelů farem z Programu rozvoje venkova ČR. Šetření bylo uskutečněno s využitím kvalitativního přístupu, za účelem prozkoumat problematiku do větší hloubky a porozumět dané problematice. Pro sběr dat byly využity hloubkové rozhovory v období 18. 9. – 2. 10. 2014. Nejprve byl proveden výběr skupiny zemědělců, kdy bylo z veřejně dostupných zdrojů ke Zpravodajství z Programu rozvoje venkova o schválených žádostech o dotaci za období 2007 – 2013 identifikováno celkem 25 mladých začínajících zemědělců z oblasti

Jablonce nad Nisou a Liberce, kterým byla tato dotace schválena. V souladu s požadavky na diplomovou práci bylo za cílovou skupinu určeno celkem 10 zemědělců. Nejprve bylo osloveno všech 25 zemědělců, převážná část z nich účast na výzkumu odmítla, následně zbylo pro výzkum 9 zemědělců. Pro potřeby rozhovorů byl stanoven okruh otázek. Rozhovory trvaly přibližně 60 – 90 minut, během nich byly průběžně pořizovány písemné poznámky, které byly hlavním zdrojem pro získání potřebných informací. Získaná data byla dále tříděna a analyzována, za účelem zodpovědět stanovené cíle. V závěru práce byly interpretovány výsledky analýzy a doporučení.

Každý z účastníků šetření byl před zahájením rozhovoru informován, že informace poskytnuté během rozhovoru budou použity pro potřeby diplomové práce a zároveň byl ujistěn, že v souladu s etikou kvalitativního výzkumu bude anonymizován.

3 Teoretická východiska

3.1 Společná zemědělská politika

V poválečném období se ve státech západní Evropy objevily návrhy na společné řešení problematiky zemědělství, která měla pomoci řešit potravinovou soběstačnost a odpovídající příjmy zemědělců. Nedostatek potravin byl západoevropskými zeměmi vnímán jako značný problém a vypořádání se s tímto problémem bylo chápáno jako politický cíl. Hlavními iniciátory byly Francie, Velká Británie, Nizozemsko. Jednání, která probíhala ohledně společného postupu v zemědělství, však nevedla k žádné konkrétní dohodě. Představy jednajících zemí byly odlišné. Zemědělství členských států se od sebe lišilo, mohlo se tak ale vhodně doplňovat. Několik států, na jednání ministrů zahraničních věcí v roce 1955, došlo k dohodě vybudovat společný trh a zemědělství bylo oblastí, která měla být do společného trhu zahrnuta. Tato dohoda byla smluvně potvrzena v roce 1957 tzv. Římskými smlouvami. V Římských smlouvách byly také zakotveny základy Společné zemědělské politiky (Tomšík, 2008, s. 40 - 43).

Dne 1. května 2004 vstoupila do Evropské unie i Česká republika. Svým vstupem přijala principy jednotného evropského trhu a naše zemědělství tak začalo plně podléhat Společné zemědělské politice Evropské unie (Toman, Codl, Tuček, 2012, s. 152).

3.1.1 Společná zemědělská politika společnou politikou pro všechny země Evropské unie

Společná zemědělská politika prošla do dnešní doby řadou změn. Jejím cílem není pouze zajistit potraviny pro světovou populaci, která se stále rozrůstá, musí se také vypořádat se změnou klimatu, zajistit udržitelnost hospodaření s přírodními zdroji, podpořit péči o krajinu v celé Evropské unii a zachovat životaschopnost venkovského hospodářství. Téměř polovina obyvatel Evropské unie žije ve venkovských oblastech. S venkovem je neoddelitelně spjata zemědělství a zemědělci, kteří udržují a obhospodařují krajinu, chrání i venkovský způsob života. Pokud by zmizely z venkova zemědělské podniky a zemědělci, tak by naše vesnice byly odsouzeny k postupnému vylidňování a dá se předpokládat, že by mnoho vesnic zaniklo. Zemědělství je na venkově významným

zaměstnavatelem a důležitým ekonomickým subjektem, které si Evropská unie nemůže dovolit ztratit. Je hlavní ekonomickou činností ve většině venkovských oblastí. Zemědělci potřebují mechanizaci, pohonné hmoty, objekty, hnojiva, hospodářská zvířata a zajištění péče o ně, a na to navazující další práce, služby a činnosti, které zajišťují zaměstnání pro řadu lidí v dalších odvětvích. Aby bylo i pro další roky zajištěno, že budou zemědělci obdělávat půdu, vytvářet pracovní příležitosti, podílet se na obnově vesnic, ochraně krajiny a kulturního dědictví, poskytuje Evropská unie prostřednictvím Společné zemědělské politiky finanční pomoc. Cílem této pomoci je, přes vysokou nezaměstnanost a nedostatek pracovních příležitostí, předejít vylidňování venkova. Zlepšit služby na venkově tak, aby měli mladí takové podmínky, že by chtěli zůstat na venkově a vychovávat tam i své děti, označuje Evropská komise (2012, s. 1- 9) za nejvyšší prioritu.

3.1.2 Priorita Společné zemědělské politiky

Společná zemědělská politika je společnou politikou pro všechny země Evropské unie, podporuje zemědělství a zemědělce. Ještě v roce 2007 bylo v Evropské unii zhruba 14 milionů zemědělců. Pro mnoho lidí již však není zemědělství atraktivní a počet zemědělců se stále snižuje, navíc dochází ke stárnutí farmářů. Řešení problematiky stárnutí zemědělské populace, patří dle Evropské komise (2012, s. 6), mezi priority současné Společné zemědělské politiky.

3.2 Stárnutí zemědělské populace

Nepříznivou věkovou strukturu v zemědělství je třeba řešit. Je proto nutné zamezit odlivu mladé kvalifikované pracovní síly do jiných odvětví. S ohledem na technický a technologický rozvoj rostou i nároky na kvalifikaci a kvalitu pracovní síly, proto je vstup mladých a kvalifikovaných pracovníků do zemědělství tak důležitý.

3.2.1 Stárnutí pracovníků v zemědělství

3.2.1.1 Evropské zemědělství

Jak ve své studii uvádí dvojice autorů Zagata a Lošťák (2012, s. 4), stárnutí lidské populace je dobře známým faktem. Děje se tak v souvislosti s prodlužující se délkou života

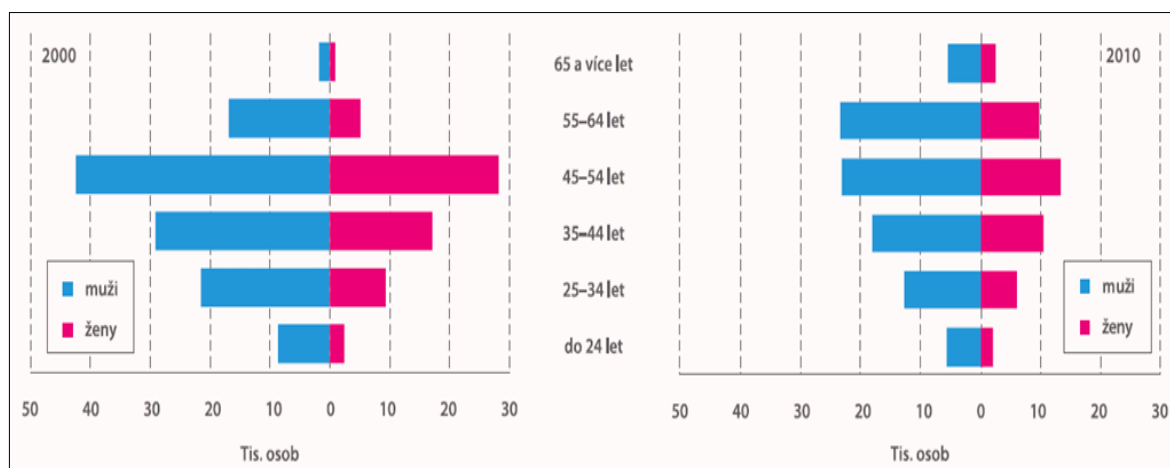
a klesající porodností. Toto stárnutí je patrné i v zemědělském sektoru. Zpráva dále uvádí, že polovina všech pracovníků v zemědělství je ve věku 55 let nebo starší. Podíl starších zemědělců je mírně nižší v zemích EU–15 (47 %), než v zemích EU–12 (51 %). Oproti tomu mají tyto země relativně nízké procento mladých pracovníků v zemědělství, EU–15 (7 %) a EU–12 (8 %). Všechny národní zprávy hovoří o stárnutí zemědělské populace a zároveň i snižování počtu zaměstnaných v zemědělství. Další srovnání, z důvodu meziresortních a regionálních rozdílů národních statistik, není možné.

3.2.1.2 České zemědělství

V rámci celé Evropské unie klesá počet zemědělských subjektů, dlouhodobě se snižuje i počet pracujících v tomto sektoru. Dle Hrbka (ČSÚ, 2011) hospodařilo v České republice v roce 1930 více jak 2,3 miliony zemědělců. V roce 2010 to bylo již necelých 133 tisíc osob. Jak vyplynulo ze strukturálního šetření Českého statistického úřadu (ČSÚ) – Agrocenzus 2010, tak jen od posledního šetření v roce 2000 do roku 2010, opustilo tento sektor 36,6 tisíc lidí. Hrbek tento trend označuje pouze za přirozený vývoj, kdy jsou stroje výkonnější, techniky sklizně a zpracování se stávají efektivnějšími.

Z dat, získaných ze statistických pramenů je patrné, že i Českou republiku zasáhl fenomén stárnutí zemědělské populace. Problémem je věková struktura pracujících v zemědělství. Věková hranice se posouvá k vyšším věkovým skupinám. V Grafu 1 vidíme porovnání věkové struktury pracovníků v zemědělství v letech 2000 a 2010. Ještě v roce 2000 tvořili největší podíl pracovníci ve věku 45 – 54 let. V roce 2010 se však počet pracovníků ve věku 45 – 54 let vyrovnal počtu pracovníků ve věkové skupině 55 – 64 let. Podíl pracovníků starších 65 let vzrostl z 1,5 % na 5,9 %, naopak podíl pracovníků do 24 let se téměř nezměnil. Nejvyšší zastoupení vykazují zaměstnanci ve věku 45 – 54 let, poté následuje věková skupina 55 – 64 let. Nižší podíl vykazují skupiny ve věku 35 – 44 let a 25 – 34 let. Nejnižší podíly vykazují skupiny do 24 let a 65 a více let (ČSÚ, 2012, s. 25 - 26).

Graf 1: Věková struktura pracujících v zemědělství v roce 2000 a 2010

Zdroj: ČSÚ, Agrocenzus 2010

Proměna českého zemědělství po roce 1989 s sebou přinesla i změny ve vývoji zaměstnanosti. Další změny v sektoru a vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004, vyvolaly výrazné snižování zaměstnanosti v zemědělském sektoru, zároveň se měnila i struktura pracovní síly. Vývoj počtu pracovníků v zemědělství a struktura zaměstnanců farem byla popsána v Dopadové studii OPLZZ/1.01/02.00013 zpracované Zemědělským svazem České republiky [201?, s. 10]. Dle dat uvedených v této studii bylo ještě v roce 1989 zaměstnáno v zemědělství 533,1 tisíc pracovníků. K nejvyššímu úbytku zemědělských pracovníků došlo v letech 1991 a 1992, a to 24 %. Poté se situace stabilizovala. V roce 2005 pracovalo v zemědělství přibližně 136,6 tisíc osob.

Meziroční úbytky pracovních sil v letech 2006 – 2010 je možné vidět v Tabulce 1, zpracovanou autory Spěšná, Drlík a kol., publikovanou ve Zprávě o stavu zemědělství ČR za rok 2010 (MZe, 2011, s. 193). V roce 2006 pracovalo v zemědělství 134 tisíc pracovníků. V roce 2010 pokračovalo v zemědělství dynamické snižování zaměstnanosti a počet pracovníků v zemědělství klesl na 114,2 tisíc. V roce 2012 trend snižování zaměstnanosti v zemědělství dále pokračoval. Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012 (MZe, 2013, s. XII) uvádí, že v roce 2012 pracovalo v zemědělském sektoru pouze 105,4 tisíc zaměstnanců.

Tabulka 1: Vývoj počtu pracovníků zemědělství v letech 2006 – 2010 (v tisících)

Podnikatelská forma	Průměrný evidenční počet pracovníků (fyzické osoby)				
	2006	2007	2008	2009	2010 ^{a)}
Podniky právnických osob	104,6	101,7	98,2	92,6	86,8
v tom - státní podniky	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2
- družstva	33,2	31,3	29,6	27,3	25
- obchodní společnosti ^{b)}	71,1	70,2	68,3	65	61,6
Podniky fyzických osob ^{c)}	29,4	28,7	28,2	27,6	27,4
Celkem	134,0	130,4	126,4	120,2	114,2

Zdroj: MZe, Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010, Zelená zpráva

Jen za posledních 12 let odešlo ze zemědělského sektoru 60 tisíc lidí. Zemědělci stárnou a postupně odcházejí do důchodu, není však zajištěn dostatečný počet kvalifikovaných lidí, kteří by je nahradili. S ohledem na tento trend i v dalších evropských zemích se dá předpokládat, že během dvaceti let odejde ze zemědělství ještě asi polovina lidí. Současná síť zemědělského školství v České republice není schopna zajistit výchovu dostatečného počtu nových zemědělsky kvalifikovaných pracovníků a náhrada tohoto úbytku zemědělců by za současného tempa trvala přibližně 60 let (Agrofert, 2013).

Nepříznivou věkovou strukturu v zemědělství způsobilo několik faktorů, jak uvádí analýza konkurenceschopnosti č. 1 – generační obměna, z materiálů k jednání pracovní skupiny pro PRV 2014 – 2020 (Agrární komora ČR, 2005 – 2012, s. 2). Transformační proces v zemědělství po roce 1990 zapříčinil odliv pracovní síly, a to jak nevyužitě, tak i kvalifikované a rozvoj zemědělských podniků tak byl značně omezen. V poslední době sice dochází k modernizaci výroby, ale nedostatek pracovní síly stále trvá. Dalším faktorem jsou nízké příjmy ze zemědělské činnosti, které jistě neodpovídají náročnosti této práce. Ta je fyzicky velmi náročná a sezónní, pracovní doba je delší a má svá další specifika. Tento sektor se stal pro mladé a kvalifikované pracovníky málo atraktivní. Nižší mzdy v zemědělství, nižší pružnost vedoucích pracovníků a výkonnost manuálních pracovníků, mnohdy důchodového věku, negativně ovlivňují hospodářské výsledky podniků. S ohledem na technický a technologický pokrok rostou také nároky na kvalitu a kvalifikaci pracovní síly, proto jsou mladí a kvalifikovaní v zemědělství tak potřební. Získat je pro práci v zemědělství je však náročné. Dalším faktorem, který zapříčinil nepříznivou věkovou strukturu v zemědělství, je nedostatečná generační obměna. Starší

zemědělci nechtějí svá hospodářství opouštět a předávat je mladším a inovativnějším. Jak tato analýza dále uvádí, nepříznivá věková struktura je dlouhodobým problémem zemědělského sektoru a dále narůstá.

3.2.2 Stárnutí populace farmářů

Problematikou stárnutí populace farmářů se začala Evropská unie zabývat na nejvyšších úrovních. Evropský hospodářský a sociální výbor pověřil specializovanou sekci Zemědělství, rozvoje venkova a životního prostředí k přípravě podkladů na toto téma. Studium problematiky bylo zjištěno, že na evropské úrovni je na každých 9 zemědělců starších 55 let, pouze jeden zemědělec mladší 35 let. Z výzkumu dále vyplynulo, že v zemědělství je mnohem vyšší míra stárnutí než v jiných hospodářských odvětvích. V letech 2000 až 2010 došlo ke snížení počtu zemědělců o 9 % a ke snížení počtu mladých zemědělců o 45 %. Postupné utlumování zemědělské činnosti nebere konce a ztrátu aktivních zemědělců nelze dlouhodobě nahradit zvýšením produktivity. Reforma Společné zemědělské politiky byla Evropským hospodářským a sociálním výborem (2011, s. 17 - 23) označena jako cesta k přechodu na nový zemědělský model s příležitostí nastavit mladým zemědělcům takovou pomoc, která by zajistila životaschopnost zemědělského hospodaření.

3.2.3 Definice mladého a staršího zemědělce

Mladý zemědělec

Pro označení mladého zemědělce se používají různé definice. Nejčastěji je používána formální definice užívaná v politických dokumentech, nebo definice používaná statistikami Eurostatu a národních statistických úřadů. Formální definice je určena Nařízením Rady Evropského společenství č. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova, určuje parametry podpor mladého zemědělce (věk mladší než 40 let, odpovídající odborné znalosti a způsobilost a další). Další definice pro potřeby statistik se liší dle šetřené problematiky a potřeb vnitrostátních statistických přehledů a Eurostatu (Zagata, Lošťák, 2012, s. 1).

Starší zemědělec

Pro označení staršího zemědělce je také možné použít několik definic, a to formální a používanou statistikami. S formálním označením se setkáváme v Pravidlech (MZe, 2009, s. 1), která stanovují podmínky podpory na předčasné ukončení zemědělské činnosti, kdy je starším zemědělcem osoba nad 55 let věku. Ve statistice bývá toto označení

používáno při statistických šetřeních o struktuře zemědělských podniků, například osoby starší 65 let.

3.2.4 Průzkum problematiky stárnutí farmářů v Evropské unii

3.2.4.1 Výzkum stárnutí farmářů v zemích Evropské unie

Národní zprávy z výzkumů této problematiky hovoří o stárnutí zemědělské populace a snižování stavu zaměstnaných v zemědělství. Statistické údaje obsažené v národních zprávách neumožňují provést srovnání zcela korektně, a to z důvodu specifických rozdílů. Bylo však vybráno několik faktorů a provedeno jejich srovnání mezi vybranými zeměmi Evropské unie. Byly zkoumány vlastnické podíly farmářů do 35 let věku a starší 65 let věku z celkového počtu farem a dle velikosti obhospodařované plochy ve vybraných zemích.

Průzkumem statistických dat získaných v letech 2005 – 2010 se ukázalo, že jednu třetinu z celkového počtu zemědělských podniků, (tj. 29,6 – 32,7 %) vlastní majitelé, starší 65 let, což v roce 2005 představovalo 4,3 miliony zemědělců, v roce 2007 4,4 miliony zemědělců a v roce 2010 3,5 milionu zemědělců. Oproti tomu mladí zemědělci, mladší 35 let vlastní 6,3 – 7,5 % zemědělských podniků. Data uvedená v Tabulce 2 poukazují na naléhavý problém stárnutí majitelů zemědělských farem. Nízký podíl mladých zemědělců v zemědělství je považován za velikou hrozbu. Z porovnání celkového počtu farem mezi lety 2005 – 2010 je patrné, jak v zemích Evropské unie postupně dochází ke snižování počtu zemědělských farem. Jejich počet se v tomto období snížil o 1,9 milionu, tj. o 13,8 % (Zagata, Lošťák, 2012, s. 4).

Tabulka 2: Vlastnický podíl starších a mladších zemědělců z celkového počtu farem v EU

Rok	Země EU	Počet zemědělských farem celkem	Z toho vlastníci			
			starší 65 let		mladší 35 let	
			počet	%	počet	%
2005	Země EU - 26 zemí	13 947 400	4 395 250	31,5	975 690	6,9
2007	Země EU - 27 zemí	13 627 230	4 458 880	32,7	854 710	6,3
2010	Země EU - 27 zemí	12 014 760	3 557 950	29,6	903 390	7,5

Zdroj: Eurostat, 2014. Vlastní zpracování

Tabulka 3 zahrnuje několik vybraných zemí Evropské unie, kde jsou prezentovány vlastnické podíly starších a mladších zemědělců z celkového počtu zemědělských podniků v dané zemi v letech 2005, 2007 a 2010. Rozdíly mezi zeměmi jsou z tabulky patrné. Tyto země si můžeme pomyslně rozdělit do čtyř skupin. První skupina zahrnuje země, které mají vysoký podíl starších majitelů zemědělských farem, mají také zpravidla nižší podíl mladých zemědělců. K těmto zemím patří například Portugalsko, Rumunsko, Itálie. V těchto zemích je kolem 40 % zemědělských farem ve vlastnictví zemědělců starších 65 let a mladí zemědělci vlastní 3,1 – 7,3 % farem. Jinak je tomu ve druhé skupině. Na Kypru a Slovensku vlastní starší zemědělci kolem 30 % farem a mladí mezi 2,4 a 3,8 %. V roce 2010 se však podíl mladých zemědělců na Slovensku zvýšil až na 7,1 %. Další skupinu tvoří Francie a Česká republika. Starší zemědělci ve Francii vlastní 12 – 13 % a v České republice 12,8 – 17,2 % farem. Oproti jiným zemím je zde vyšší počet mladších zemědělců a to 8,1 a 9,7 %. Zcela jiný poměr mezi staršími majiteli a mladšími majiteli farem je ve Velké Británii a Řecku, tyto země tvoří pomyslnou čtvrtou skupinu zemí. Ve Velké Británii vlastní starší majitelé farem téměř 28 % farem, ale podíl mladších majitelů je velmi nízký, a to kolem 4 %. V případě Řecka je nápadný vysoký počet starších majitelů (33 – 36,3 %) a zároveň poměrně vysoký počet majitelů mladších, kteří vlastní téměř 7 % zemědělských podniků z celku (Zagata, Lošťák, 2012, s. 5 - 6).

Z porovnání celkového počtu farem v letech 2005 – 2010 v jednotlivých zemích je patrné snižování počtu farem, a to ve všech zemích. Nejvíce farem zaniklo na Slovensku (64 %), České republice (45 %) a ve Velké Británii téměř 35 %. Na Kypru a Řecku kolem 13 %, v Rumunsku a ve Francii kolem 9 %, v Itálii a Portugalsku kolem 6 %.

Tabulka 3: Vlastnické podíly starších a mladších zemědělců z počtu farem ve vybraných zemích EU

Rok	Vlastníci farem dle věku	Vyjádřeno	Česká republika	Řecko	Francie	Itálie	Kypr	Portugalsko	Rumunsko	Slovensko	Velká Británie
Rok 2005	Vlastníci farem starší 65 let	Počet	7 050	299 230	77 480	716 270	12 410	149 420	1 813 090	19 710	78 060
		%	16,7	35,9	13,7	41,4	27,5	46,1	42,6	28,8	27,2
	Vlastníci farem mladší 35 let	Počet	4 200	55 380	51 510	60 370	1 440	7 630	226 230	3 000	12 620
		%	9,9	6,6	9,1	3,5	3,2	2,4	5,3	4,4	4,4
	Vlastníci farem ostatní věkové kategorie	Počet	31 000	478 980	438 140	951 900	31 330	166 870	2 216 840	45 790	196 070
%		73,4	57,5	77,3	55,1	69,4	51,5	52,1	66,8	68,4	
Počet farem celkem	Počet	42 250	833 590	567 140	1 728 530	45 170	323 920	4 256 150	68 490	286 750	
Rok 2007	Vlastníci farem starší 65 let	Počet	6 790	312 470	68 160	720 110	11 940	128 360	1 739 490	21 840	62 500
		%	17,2	36,3	12,9	42,9	29,8	46,7	44,2	31,7	27,6
	Vlastníci farem mladší 35 let	Počet	3 810	58 960	42 710	51 740	960	5 980	171 430	2 630	8 780
		%	9,7	6,9	8,1	3,1	2,4	2,2	4,4	3,8	3,9
	Vlastníci farem ostatní věkové kategorie	Počet	28 790	488 720	416 480	907 590	27 220	140 740	2 020 420	44 520	155 370
%		73,1	56,8	79,0	54,0	67,8	51,2	51,4	64,5	68,6	
Počet farem celkem	Počet	39 400	860 150	527 350	1 679 440	40 120	275 080	3 931 350	68 990	226 660	
Rok 2010	Vlastníci farem starší 65 let	Počet	2 920	240 890	61 870	603 390	12 810	141 940	1 463 720	5 560	53 080
		%	12,8	33,3	12,0	37,2	33,0	46,5	37,9	22,7	28,4
	Vlastníci farem mladší 35 let	Počet	2 670	50 180	45 090	82 110	1 020	7 850	280 440	1 730	7 640
		%	11,7	6,9	8,7	5,1	2,6	2,6	7,3	7,1	4,1
	Vlastníci farem ostatní věkové kategorie	Počet	17 280	432 000	409 150	935 390	25 030	155 480	2 114 890	17 170	126 070
%		75,6	59,7	79,3	57,7	64,4	50,9	54,8	70,2	67,5	
Počet farem celkem	Počet	22 860	723 060	516 100	1 620 880	38 860	305 270	3 859 040	24 460	186 800	

Zdroj: Eurostat, 2014. Vlastní zpracování

Jak ukázaly předchozí průzkumy, došlo v letech 2005 – 2010 k úbytku zemědělských farem. V následující Tabulce 4 můžeme sledovat vlastnické podíly mladších zemědělců do 35 let věku a starších zemědělců do 65 let na celkovém počtu farem v zemích Evropské unie, farmy jsou dále členěny dle velikosti obhospodařované výměry. Data byla čerpána z veřejné databáze statistického úřadu Evropské unie – Eurostatu (Eurostat, 2014). V roce 2005 obhospodařovali mladí zemědělci nejčastěji výměru menší než 2 ha, a to více jak 376 tisíc farem. Výměry 2 – 4,9 ha, 5 – 9,9 ha a 10 – 19,9 ha obhospodařovalo více jak 100 tisíc farem. Starší zemědělci obhospodařovali nejčastěji farmy o výměrách menších, než 2 ha (2,3 miliony) a farmy o 2 – 4,9 ha (1,1 milion). V roce 2007 byla situace

obdobná. Mladí zemědělci nejčastěji obhospodařovali farmy o výměrách menších než 2 ha, 2 – 4,9 ha, 5 – 9,9 ha, 10 – 19,9 ha (řazeno sestupně). Starší zemědělci nejčastěji obhospodařovali farmy o výměrách do 2 ha a 2 – 4,9 ha. Téměř stejná situace nastala v roce 2010. Malá změna byla zaznamenána v počtu farem starších zemědělců obhospodařující plochu o výměře 2 – 4,9 ha. Zde klesl jejich počet z téměř 1,1 milionu na 825 tisíc.

Tabulka 4: Farmy obhospodařující mladí a starší zemědělci v EU, dle výměry

Rok	Země EU	Počet farem		Počet farem dle obhospodařované plochy									
		Celkem	z toho:	0 ha	méně než 2 ha	2 - 4,9 ha	5 - 9,9 ha	10 - 19,9 ha	20 - 29,9 ha	30 - 49,9 ha	50 - 99,9 ha	100 ha a více	Celkem
2005	Země EU - 26	Celkem	z toho:	0 ha	méně než 2 ha	2 - 4,9 ha	5 - 9,9 ha	10 - 19,9 ha	20 - 29,9 ha	30 - 49,9 ha	50 - 99,9 ha	100 ha a více	Celkem
		13 947 400	mladí do 35 let	25 020	376 780	173 050	132 640	107 900	42 970	43 800	42 790	30 730	975 680
			starší 65 let	70 910	2 389 510	1 125 590	444 930	193 720	63 370	48 220	35 520	23 420	4 395 190
2007	Země EU - 27	Celkem	z toho:	0 ha	méně než 2 ha	2 - 4,9 ha	5 - 9,9 ha	10 - 19,9 ha	20 - 29,9 ha	30 - 49,9 ha	50 - 99,9 ha	100 ha a více	Celkem
		13 627 230	mladí do 35 let	20 610	301 310	165 260	125 490	98 510	38 880	37 880	37 140	29 630	854 710
			starší 65 let	53 410	2 468 950	1 117 710	443 730	194 190	63 450	49 730	37 830	25 820	4 454 820
2010	Země EU - 27	Celkem	z toho:	0 ha	méně než 2 ha	2 - 4,9 ha	5 - 9,9 ha	10 - 19,9 ha	20 - 29,9 ha	30 - 49,9 ha	50 - 99,9 ha	100 ha a více	Celkem
		12 014 760	mladí do 35 let	35 380	372 690	151 640	111 260	90 810	36 770	37 080	36 510	31 390	903 530
			starší 65 let	52 400	2 020 720	825 610	323 430	160 120	57 790	51 200	38 910	27 900	3 558 080

Zdroj: Eurostat, 2014. Vlastní zpracování

3.2.4.2 Šetření stárnutí farmářů v České republice

Zpráva Společnosti mladých agrárníků ČR (2010) prezentovala výsledky šetření Českého statistického úřadu v roce 2010, z nichž vyplynulo, že farmy fyzických osob zaměstnávají 36 % pracovníků, kteří jsou starší 55 let, a z toho je 13 % starší 65 let. Jedná se převážně o osoby v důchodovém nebo v předdůchodovém věku. Tato skupina osob je výrazně vyšší než skupina zemědělců do 35 let věku, kdy jejich podíl na farmách činí 24 %. Na farmách právnických osob je situace lepší. Dle provedených průzkumů zaměstnávají 30 % pracovníků nad 55 let věku, z toho pouze 3 % jsou zaměstnanci starší 65 let. Zpráva dále uvádí, že důvodem odlišné situace je ukončení pracovního poměru

v důchodovém věku zaměstnanců, zatímco u rodinných farem není pro odchod do důchodu stanoven žádný věkový limit.

V Tabulce 5 vidíme srovnání počtu zemědělských subjektů, dle fyzických a právnických osob, za období 2000 – 2010. Z uvedených dat je patrné, jak se během deseti let snížil počet zemědělských subjektů, zároveň se snížil počet subjektů fyzických osob. Jedním z důvodů bylo to, že právní forma „samostatně hospodařící rolník“ byla k 1. 5. 2009 zrušena. Některé fyzické osoby ukončily podnikání a ty, co pokračovaly v zemědělské činnosti, se musely přeregistrovat jako zemědělstí podnikatelé. Počet subjektů právnických osob se zvýšil. Postupně také došlo k úbytku obhospodařované zemědělské půdy, během let 2000 – 2010 došlo k úbytku o 120 900 ha. V roce 2010 obhospodařovaly zemědělské subjekty 3 483 500 ha, to je 96,6 % z obhospodařované výměry v roce 2000. Během těchto let docházelo mezi subjekty právnických a fyzických osob k přesunům zemědělské půdy. Celkově lze říci, že klesá jak počet zemědělských subjektů, tak i výměra obhospodařované zemědělské půdy (ČSÚ, 2005; 2007; 2012, s. 24 - 25).

Tabulka 5: Zemědělské subjekty dle právních forem v letech 2000 – 2010

Subjekty	Ukazatel	2000	2005	2007	2010
Zemědělské subjekty celkem	počet subjektů	26 539	42 252	39 396	22 864
	výměra (ha)	3 604 400	3 557 791	3 518 073	3 483 500
Subjekty fyzických osob	počet subjektů	23 712	39 419	36 455	19 781
	výměra (ha)	923 760	1 041 454	1 034 568	1 013 303
Subjekty právnických osob	počet subjektů	2 827	2 833	2 941	3 083
	výměra (ha)	2 680 640	2 516 336	2 483 505	2 470 197

Zdroj: ČSÚ. Vlastní zpracování

Podrobnější šetření o počtu farem v držení mladých a starších zemědělců, rozdělených podle obhospodařované výměry v České republice v letech 2005 – 2010, ukazuje následující Tabulka 6. Z dat získaných z veřejné databáze Eurostat (2014) je patrné, že v roce 2005 obhospodařovali mladí zemědělci nejčastěji výměru menší než 2 ha, a to 930 farem, farmy o výměře 2 – 4,9 ha (620 farem) a výměře 10 – 19,9 ha (540). Starší zemědělci obhospodařovali nejčastěji farmy o výměrách menší než 2 ha a 2 – 4,9 ha. Celkově však mladí zemědělci obhospodařovali téměř o 41 % farem méně, než zemědělci starší. V roce 2007 se situace lišila. Mladí zemědělci nejčastěji obhospodařovali farmy

o výměrách menších než 2 ha, 10 – 19,9 ha, 2 – 4,9 ha. Starší zemědělci nejčastěji obhospodařovali farmy o výměrách do 2 ha a 2 – 4,9 ha. Mladí zemědělci obhospodařovali celkem o 44 % méně farem, než jejich starší kolegové. K významné změně došlo v roce 2010. Mladí obhospodařovali převážně farmy o výměře 10 – 19,9 ha, 100 a více ha a 5 – 9,9 ha, starší zemědělci farmy o výměře 5 – 9,9 ha a 10 – 19,9 ha. Mladší zemědělci obhospodařovali pouze o 8,8 % farem méně, než zemědělci starší. Počty farem, které obě skupiny obhospodařují, jsou téměř vyrovnané.

Tabulka 6: Farmy obhospodařující mladí a starší zemědělci v České republice, dle výměry

Rok	Počet farem v České republice		Počet farem dle obhospodařované plochy									
	Celkem	z toho:	0 ha	méně než 2 ha	2 - 4,9 ha	5 - 9,9 ha	10 - 19,9 ha	20 - 29,9 ha	30 - 49,9 ha	50 - 99,9 ha	100 ha a více	Celkem
2005												
	42 250	mladí do 35 let	130	930	620	490	540	280	340	370	480	4 180
		starší 65 let	170	3 390	1 500	800	570	210	150	90	180	7 060
2007												
	39 400	mladí do 35 let	90	730	490	440	520	290	360	430	450	3 800
		starší 65 let	150	3 130	1 360	820	570	220	180	140	220	6 790
2010												
	22 860	mladí do 35 let	30	170	110	430	460	260	370	400	440	2 670
		starší 65 let	30	380	200	810	620	240	200	140	310	2 930

Zdroj: Eurostat, 2014. Vlastní zpracování

3.2.5 Stárnutí farmářů vede ke snižování konkurenceschopnosti zemědělství

Fenomén problematiky stárnutí se začal projevovat již ve většině členských států a začalo docházet k vylidňování venkova. Tuto situaci popisují některé národní zprávy např. Skotska, Řecka, Německa a České republiky. V dřívějších socialistických zemích bylo zemědělství ovlivněno po roce 1990 transformačními procesy. Transformační proces měl za následek vysokou nerovnováhu v příjmech ze zemědělské produkce a zaměstnání v sektoru zemědělství se stalo pro mladé lidi méně atraktivní.

Studiemi bylo dokázáno, že starší majitelé farem jsou méně ochotni investovat do inovací svých podniků. Starším zemědělcům zpravidla chybí motivace v rozšiřování

podnikání, a to zejména u těch, kteří nemají své nástupce. Tito zemědělci mají spíše tendence intenzitu chovu snížit a hospodaření zjednodušit, bez nástupců postrádají motivaci k dalšímu investování finančních prostředků. Jinak tomu bývá u starších zemědělců, kteří mají své hospodářství v rámci nástupnictví komu předat. Mladí zemědělci jsou, oproti starším zemědělcům, více inovativní, avšak sociální zázemí a ekonomické faktory výrazně ovlivňují jejich zájem o hospodaření. V řadě zemí se navíc mladí při zahájení zemědělského podnikání potýkají s problémy. Dá se tedy předpokládat, že nezájem mladých farmářů zapojit se do zemědělského podnikání, vede ke snižování konkurenceschopnosti tohoto sektoru a nedostatečná generační obměna na farmách může vést až k zániku zemědělství v Evropě (Zagata, Lošťák, 2012, s. 8 - 9).

Nepříznivá věková struktura ohrožuje úspěšnost generační obměny v zemědělství a schopnost přijímat nejnovější poznatky a inovace. Konkurenceschopnost zemědělství je tak ohrožena. Zároveň se objevuje otázka, kdo nás bude v budoucnu živit a zdali v rodinách zemědělská tradice nezanikne. Lze říci, že vývoj závisí na obnově rodiny, vztahu mladých k hospodaření a chuti starších zemědělců předávat svá hospodářství mladším generacím. Je třeba podpořit předávání farem mladším zemědělcům, aby ze zemědělského sektoru neodcházeli.

3.3 Generační obměna na farmách

Dá se soudit, že pro posílení životaschopnosti zemědělství a jeho konkurenceschopnosti je nezbytné, zajistit generační obnovu, nejlépe v rodinné posloupnosti. V některých zemích bývá nástupnictví v rodinné linii jediným způsobem, jak vstoupit do zemědělského sektoru. Mladí se totiž při zahajování zemědělského podnikání potýkají s mnohými problémy.

3.3.1 Problémy mladých farmářů při zahajování podnikání a návrhy na jejich řešení

Ministr zemědělství Jurečka ve svém úvodním slovu na XVIII. sněmu Společnosti mladých agrárníků České republiky, který jednal o problematice podpory mladých farmářů u nás i v dalších zemích Evropské unie (Veletřhy Brno, a.s., 2014) konstatoval, že v dnešní době je pro mladé lidi velmi obtížné začít podnikat v zemědělství bez rodinného zázemí

a přístupu k půdě. Dalším problémem je přístup k finančním prostředkům na pořízení investic, na nákup zemědělských staveb, nemovitostí, technologií, investic pro zpracování vlastních produktů a speciálních mobilních strojů. Tyto problémy se však dají řešit různými podpůrnými programy a dotacemi. Tyto podpory by měly usnadnit vstup kvalifikovaných zemědělců do odvětví, zvýšit životaschopnost zemědělských podniků, konkurenceschopnost a podpořit inovativní zemědělské technologie. Jurečka podporu pro mladé a začínající zemědělce vítá. Tyto podpory by však měly být, dle jeho slov, efektivnější a lépe zacílené.

Situaci mladých farmářů v Evropě se zabývá nejvýznamnější skupina European Council of Young Farmers (CEJA), jejímiž členy je 22 organizací, které sdružují mladé farmáře ze zemí Evropské unie a několika kandidátských zemí. CEJA je v České republice zastoupena Společností mladých agrárníků ČR.

Jak ve svém článku uvádí Alterová (2002), CEJA má podíl na tom, že se situací stárnutí farmářů začala Evropská unie zabývat a řešit ji. Jedním z důvodů stárnutí populace farmářů je fakt, že staří farmáři nepředávají své podniky mladým, a to je pro mladé farmáře odrazující. Dle CEJA by se měly členské státy snažit urychlit proces generační obměny. Měly by například poskytnout daňové úlevy farmáři, který odchází do důchodu a svoji farmu předá mladému farmáři. Dalším problémem začínajících mladých farmářů je obtížný přístup k úvěrům. Avšak za hlavní překážku považují problémy spojené se získáváním práva na produkci. CEJA doporučuje, aby byla v každém státě vytvořena rezerva s přednostním právem pro mladé farmáře, kteří začali podnikat v nedávné době nebo kteří svůj podnik právě zakládají, nejlépe na regionální úrovni, aby se předešlo delokalizaci produkce. Aby se mohlo zemědělství i přes snižování počtu farmářů přizpůsobovat budoucímu ekonomickému vývoji a výzvám, záleží na možnostech mladých farmářů vzdělávat se a získávat informace. Modernizace zemědělství je nezbytná a specifické vzdělávací programy by se měly zaměřit převážně na prohloubení manažerských schopností a dovedností, schopnosti orientovat se na trhu a pochopit problematiku zemědělství v mezinárodních souvislostech. CEJA dále navrhuje vytvořit takové instituce, které by předávání farem a vstup mladých farmářů do zemědělství usnadnily. Měly by poskytovat poradenství mladým, kteří chtějí začít podnikat v zemědělství, zprostředkovávat komunikaci mezi stávajícími a začínajícími farmáři, evidovat farmáře starší 50 let, kteří nemají nástupce a pomoci jim podnik předat. Rozšířit

poradenské služby zejména v oblasti plánování a marketingu, v právním a daňovém poradenství. Sice podobné instituce již fungují, avšak jejich činnost není dostatečná. Podle CEJA je pro budoucnost farmářů důležité, vyvinout Evropskou komisí varovný statistický systém, který bude monitorovat poměr mezi farmáři odcházejícími do důchodu a začínajícími farmáři.

3.3.2 Sukcese rodinných farem jako prostředek generační obměny

Pro mnoho mladých je zdědění zemědělského podniku jediným způsobem, jak začít podnikat v zemědělství. Toto potvrdily například studie ve Velké Británii, Francii, Německu a Řecku. Například ve Velké Británii je zemědělství považováno za uzavřené povolání. Protože jen ti, kteří zdědili tzv. „vstupní zdroje“, jsou schopni pokračovat v hospodaření. Ve Francii je upřednostňováno zachování jednoty farem. Pro Francii je typická farmářská rodinná posloupnost. Ve Skotsku může být nástupnictví zkomplikováno úmrtím farmáře. Kdy vyplacení dědického podílu směřující mimo rodinu a sourozence, může vést až k rozpadu zemědělského podniku. Pro Německo je typický převod na děti zemědělců a další příbuzné. V Řecku je možné nabýt zemědělskou farmu formou dědictví, nebo kombinací dědictví, nákupu a převodu od příbuzných. Nejčastější formou je převod zemědělské půdy od rodičů (Zagata, Lošťák, 2012, s. 11).

Procesy farmářské rodinné posloupnosti jsou ovlivňovány řadou faktorů, např. kulturními, ekonomickými a právními. Ty bývají v členských zemích rozdílné. Rodinné nástupnictví ovlivňuje také rodinná tradice, prosperita farmy a její velikost, množství hospodářských zvířat, věk a zdravotní stav stávajícího zemědělce. Větší a prosperující farmy mívají v rodině již předem určeného budoucího nástupce. Neméně důležitým faktorem pro nástupnictví je vzdělání. Mladý člověk s vysokoškolským vzděláním zřejmě nebude plně uspokojen farmařením na plný úvazek. Pro převzetí farmy je vhodný nástupce s odpovídajícím vzděláním. Dalším faktorem bývá výše příjmů ze zemědělské činnosti, kdy příjmy ze zemědělství jsou ve srovnání s jinými profesemi nižší (Zagata, Lošťák, 2012, s. 12).

Nástupnictví v rodinné farmě bývá také předurčeno pohlavím nástupce. Jak uvádí ve své práci Zagata a Lošťák (2012) bývá, dle provedených průzkumů ve Velké Británii, Řecku a Francii, obvykle určen za nástupce syn. Rozhodnutí o nástupci farmy je založeno na odlišných požadavcích na syny a dcery. Od synů se často očekává, že budou pokračovat

v rodinné tradici. Dcery jsou v tomto směru do určité míry znevýhodněné. Sice mají větší volnost při volbě svého budoucího povolání, pokud se ale rozhodnou převzít farmu, musí být jejich zájem prosazován s o to větší důrazností. V jiných zemích, včetně Německa, byl význam pohlaví v nástupnictví zpochybněn. Pro nástupnictví se zdá být mnohem důležitější doplňování dceřiných znalostí, znalostí rodičů, nebo ústřední postavou otce (Zagata, Lošťák, 2012, s. 13).

3.3.3 Generační obměna ovlivněna dotační politikou

Některé studie ukazují, že bez dotační politiky nemají zemědělci zájem rozšiřovat své farmy. Ukázalo se, že rodiny plánují rozšiřování farem pouze v případě dostatečné podpory budoucí Společné zemědělské politiky. Také rozhodnutí starších zemědělců předčasně ukončit zemědělskou činnost bývá závislé na finanční podpoře předčasného ukončení zemědělské činnosti. Ta je často kombinována s politikou podpory mladým začínajícím zemědělcům při zahájení podnikání. Zdá se však, že kombinace těchto dvou opatření není zcela efektivní, protože většina předání podniků probíhá v rodině. Mnozí starší zemědělci i nadále pracují v zemědělství a opatření na podporu předčasného odchodu do důchodu spíše pomáhá navýšit jejich příjmy k důchodu (Zagata, Lošťák, 2012, s. 13).

3.4 Podpora generační obměny na farmách

3.4.1 Podpora generační obměny na farmách

Společná zemědělská politika již řadu let podporuje opatření, která napomáhají generační obměně na farmách. Do konce roku 2013 byla generační obměna podporována několika opatřeními a záleželo pouze na rozhodnutí mladého zemědělce, jaký zvolí způsob pro zahájení svého zemědělského podnikání. Nabízely se tři možnosti. Pokud převzal farmu v rámci dědického řízení, mohl čerpat finanční podporu z opatření 112 pro mladého začínajícího zemědělce na zahájení činnosti a na pořízení investic z opatření 121, určené na modernizaci zemědělských podniků. Pokud převzal farmu po starším zemědělci, který odešel do předčasného důchodu, bylo možné kombinovat opatření 112 na podporu mladého začínajícího zemědělce na zahájení činnosti, opatření 121 na modernizaci zemědělských podniků a 113 na předčasné ukončení zemědělské činnosti. Třetí možností

bylo zahájit vlastní podnikání jako zcela nového subjektu. Při této variantě vstupu do zemědělského podnikání bylo možné kombinovat opatření na podporu mladého začínajícího zemědělce na zahájení činnosti 112, opatření 121 na modernizaci zemědělských podniků a část podpory bylo možné čerpat z vnitrostátních rezerv. Tato uvedená opatření zůstala od osmdesátých let do dnešního dne prakticky beze změny a nezdají se být tak účinná, jak se původně očekávalo. Proto je v pravidlech Společné zemědělské politiky na další programové období 2014 – 2020 na podporu generační obměny připravováno několik změn (Massot, 2012, s. 15 - 17).

Předpokládá se, že hospodářská krize a stále se zvyšující nezaměstnanost přivede do zemědělského sektoru nové zájemce z jiných odvětví hospodářství. Bude třeba vytvořit nový model venkova, upravit pravidla Společné zemědělské politiky a vhodně je doplnit národními politikami členských zemí. Nová Společná zemědělská politika v dalším programovém období 2014 – 2020 bude podporovat zahájení podnikatelské činnosti mladých zemědělců v případě předání podnikání formou dědického nástupnictví, nebo založením nového podniku mladým zemědělcem. S opatřením, které podporovalo předčasné ukončení zemědělské činnosti, se již nepočítá. Podporovaná opatření budou nově doplněna o nové roční platby pro mladé zemědělce. Ty budou rozšiřovat platby přidělené z národních rezerv. Další novinkou bude podpora zemědělského poradenského systému a rozšíření podpory na pořízení investic. Zcela novým opatřením bude podpora malým farmářům. Využití bude pro malé farmáře zcela dobrovolné a bude záležet pouze na jejich rozhodnutí, zdali se do programu přihlásí. V tomto opatření obdrží jedinou roční platbu, která nahradí přímé platby (např. základní přímou platbu, platbu na ozelenění nebo další platby). Celková částka pro jednoho příjemce však bude omezena hodnotou 500 až 1000 Eur, dle velikosti farmy nebo bude určena průměrem národní platby na hektar. Možným způsobem, jak podpořit zájem mladých o farmaření a omladit tak zemědělský resort, je k vypláceným přímým platbám připojit další finanční podpory, které jim poskytnou dlouhodobé a dostatečné financování obchodních plánů, tvorbu nových pracovních míst a dostatečných příjmů. Je třeba vyvinout takový model financování generační obměny na farmách, který by zamezil dalšímu vylidňování venkova a zároveň podpořil zachování zemědělských činností ve venkovských oblastech (Massot, 2012, s. 23 - 30).

3.4.2 Podpora generační obměny farmářů v České republice

Zajistit žádoucí a rychlou generační obměnu na farmách patří i mezi priority České republiky. Česká republika, stejně jako další členské státy Evropské unie, podléhá pravidlům Společné zemědělské politiky. Tato pravidla určují způsob podpory generační obměny farmářů. Začínající mladí zemědělci jsou podporováni z I. pilíře Společné zemědělské politiky, konkrétně z národní obálky přímých plateb a z II. pilíře na rozvoj venkova. Ten je financován prostřednictvím Programu rozvoje venkova ČR. Tento způsob financování bude zachován i pro další programové období 2014 – 2020 (MZe, 2014b).

3.4.3 Program rozvoje venkova ČR 2007 – 2013

Nástrojem pro získání podpor v České republice je Program rozvoje venkova ČR. Tyto podpory jsou poskytovány pro rozvoj venkova Evropskou unií z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Řídícím orgánem tohoto programu je Ministerstvo zemědělství. Program je strukturován do čtyř os, z nich každá podporuje určitou problematiku. První osa Programu rozvoje venkova ČR je zaměřena na podporu generační obměny, konkrétně Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců a I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti. Jak dále specifikují Základní informace o Programu rozvoje venkova ČR (MZe, 2009 – 2013b), tato opatření podporují podnikání rodinných farem s cílem udržet zemědělské podnikatele na venkově.

3.4.3.1 Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců

Dotace z tohoto opatření je zaměřena na podporu investic v zemědělské výrobě. Je vyplácena formou taxativní částky určené k zahájení a rozvoji podnikatelské činnosti a vlastní realizaci podnikatelského plánu. Je určena pro mladé začínající podnikatele. Podmínky tohoto opatření blíže upravují Pravidla k Opatření I.3.2, vydaná Ministerstvem zemědělství (2007, s. 17).

Tato podpora je poskytována na území ČR, kromě hlavního města Prahy a na základě předloženého podnikatelského záměru. Jeho posouzení provádí Státní zemědělský intervenční fond, akreditovaná platební agentura. Příjemcem této podpory je zemědělský podnikatel, (fyzická nebo právnická osoba), která provozuje zemědělskou výrobu jako soustavnou a samostatnou činnost vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku. Jedná se o osobu, která nedosáhla věku 40 let a zahajuje zemědělskou

činnost poprvé. Pokud mladý zemědělec zahajuje činnost jako právnická osoba, musí tento podnik řídit a zároveň se podílet na základním jmění z více, než 50 %. Pro poskytnutí této dotace však musí žadatel dodržet několik podmínek. Pro každý schválený projekt lze použít pouze jeden zdroj financování ze zdrojů Evropské unie. Žadatel musí předložit podnikatelský záměr, ve kterém bude minimálně uveden popis plánovaného rozvoje zemědělské činnosti, rozpočet podnikatelského záměru (včetně finančního plánu), plán investic, časový harmonogram podnikatelského záměru, personální zajištění (zamýšlený počet vytvořených míst) a informace, zdali jeho podnikatelský záměr navazuje na podporu Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti. Podporu lze poskytnout na investice do zemědělských staveb (na rekonstrukce i výstavbu nových) včetně nezbytných manipulačních ploch pro živočišnou výrobu a rostlinnou výrobu, techniky a technologií pro živočišnou i rostlinnou výrobu, stavební a technologické investice do zpracování a využití záměrně pěstované i zbytkové a odpadní biomasy, na nákup půdy a techniky pro tvorbu a údržbu krajiny (MZe, 2010, s. 79 - 80).

Výše dotace činí cca 1 100 tisíc Kč, maximálně 40 tisíc Eur. Je vyplácena ve dvou splátkách, a to po schválení žádosti a poté po posouzení realizace podnikatelského záměru. Příspěvek z EU činí 75 % a ČR 25 % (MZe, 2007, s. 18).

Tuto podporu je možné doplnit Opatřením I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti.

Úspěšností čerpání podpor z Opatření I.3.2 a I.3.3 se podrobněji zabývá kapitola 3.4.3 Monitorování dotací z Programu rozvoje venkova ČR, Opatření I.3.2 a I.3.3 za období 2007 – 2013.

3.4.3.2 Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti

Podpora z tohoto opatření má za cíl motivovat starší zemědělce po dosažení 55 let věku ukončit aktivní zemědělské podnikání a uvolnit prostor pro mladší generaci. Podobně jako Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců má toto opatření zlepšit věkovou strukturu zemědělců a přispět k vyšší výkonnosti zemědělských podniků a intenzivnějšímu zavádění inovací (MZe, 2009, s. 1).

Tato podpora je poskytována na území ČR, kromě hlavního města Prahy. Příjemcem této podpory je zemědělec, který nesmí být mladší 55 let a v roce převodu nedosáhl zákonného důchodového věku, ukončí definitivně veškerou komerční zemědělskou činnost. Může však pokračovat v nekomerční zemědělské činnosti, maximálně

na 1 hektaru zemědělské půdy a nadále využívat ponechané budovy pro jiné než komerční zemědělské účely. Na tuto činnost však nemůže pobírat dotace. Další důležitou podmínkou je, aby nejméně 10 let před ukončením své činnosti aktivně podnikal v zemědělství z toho 3 roky v předávaném podniku a zemědělství pro něj představovalo minimálně 50 % z jeho celkových příjmů. Zemědělec, který hospodářství přebírá, musí také splňovat několik podmínek. Musí být mladší 40 let, splňovat zemědělskou kvalifikaci a prokázat, že již 2 roky před vstupem do opatření, činily jeho příjmy ze zemědělského podnikání alespoň 50 % z celkových příjmů (MZe, 2003, s. 22).

Mladý zemědělec se musí zavázat, že bude nejméně po dobu 5 let podnikat v zemědělství a že tento zemědělský podnik nepřevede po dobu minimálně 5 let s výjimkou případů vyšší moci (úmrtí, nepříznivý zdravotní stav, apod.). Zemědělský podnik musí být převeden písemně, formou smlouvy. Podpora je staršímu zemědělci poskytována nejdéle po dobu 15 kalendářních let, počínaje rokem, v němž byl žadatel do programu zařazen. Jakmile mu začne stát vyplácet předčasný nebo starobní důchod, bude podpora z titulu předčasného ukončení zemědělské činnosti poskytována jako doplněk k vyměřenému důchodu. Částka však bude krácena o částku vyměřenou jako důchod. Podpora nebude poskytnuta již od toho roku, v němž dosáhne věku 70 let. Podpora má formu 1 roční dotace, která je vypočtena na základě paušální sazby 75 000 Kč a částky, dle převedených hektarů zemědělské půdy, násobených sazbou 4 700 Kč, kdy je horní hranice počtu hektarů 30. Příspěvek z EU činí 75 % a ČR 25 % (MZe, 2010, s. 81 - 82).

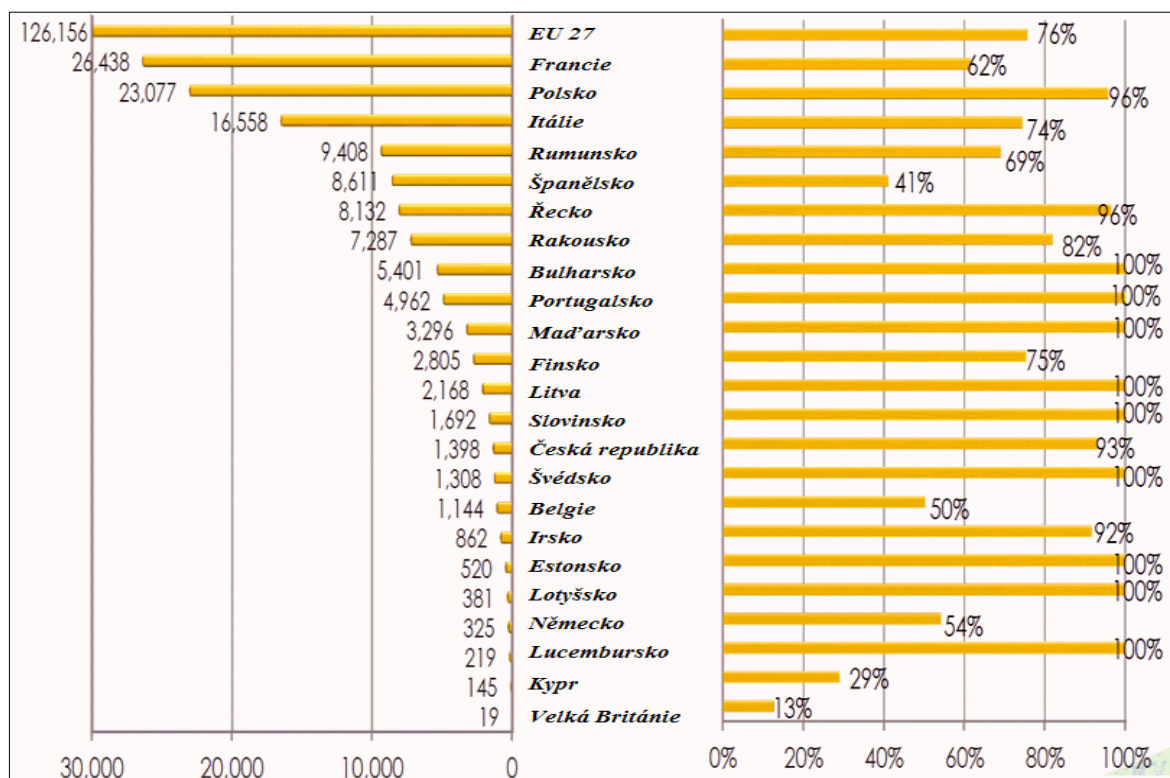
3.4.4 Politika rozvoje venkova Evropské unie

Politika pro rozvoj venkova je strategický přístup, který určuje priority Evropské unie pro rozvoj venkova. Tato politika nabízí několik opatření, ze kterých si mohou členské státy vybrat taková opatření, která nejlépe vyhovují potřebám jejich venkovských oblastí. Ty jsou součástí jejich regionálních programů pro rozvoj venkova. Tato kapitola poskytuje informace o stavu opatření 112 – Zahájení činnosti mladých zemědělců a 113 – Předčasný odchod do důchodu v Programu rozvoje venkova celé Evropské unie – EU 27 a porovnání s cíli stanovenými pro programové období 2007 – 2013 (Evropská síť pro rozvoj venkova, 2014a, s. 6, 8, 12).

3.4.4.1 Opatření 112 – Zahájení činnosti mladých zemědělců

V programovém období 2007 – 2013 bylo na Zahájení činnosti mladých zemědělců, do 40 let věku, vyčleněno 4,82 bilionu Eur, z toho 2,84 bilionu Eur činily příspěvky z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Následující Graf 2 zachycuje počet podpořených mladých zemědělců a naplnění cílů vyjádřených v procentních bodech, dle zemí Evropské unie. Do roku 2012 podporu na Zahájení činnosti mladých zemědělců získalo v celé Evropské unii přibližně 126 tisíc mladých zemědělců. Toto číslo představuje 76 % z cílů stanovených pro období 2007 – 2013. Jak je z tabulky patrné, Bulharsko, Portugalsko, Maďarsko, Litva, Slovinsko, Švédsko, Estonsko, Lotyšsko a Lucembursko dosáhly svých cílů stanovených na programové období 2007 – 2013, již v roce 2012. Také Polsko, Česká republika a Irsko patří mezi země, které v roce 2012 vykázaly vysokou míru naplnění stanovených cílů (Evropská síť pro rozvoj venkova, 2014b, s. 1 - 2).

Graf 2: Podpoření mladí zemědělci v EU v letech 2007 – 2012

Zdroj: Evropská síť pro rozvoj venkova 2014. Vlastní zpracování

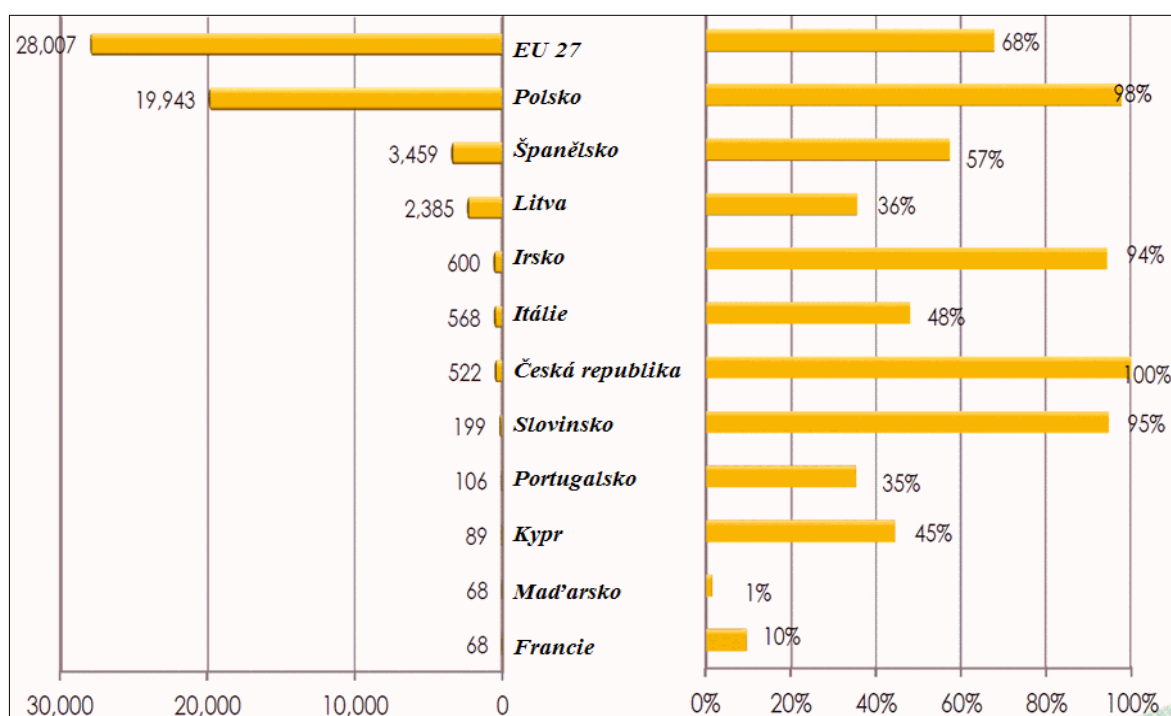
3.4.4.2 Opatření 113 – Předčasný odchod do důchodu

V programovém období 2007 – 2013 bylo na podporu tohoto opatření vyčleněno 3,54 bilionu Eur, z toho 2,5 bilionu Eur činily příspěvky z Evropského zemědělského

fondy pro rozvoj venkova. Graf 3 zachycuje počty zemědělců podpořených k předčasnému odchodu do důchodu a naplnění cílů vyjádřených v procentních bodech, členěno dle zemí Evropské unie, pro které byly k dispozici údaje. Do roku 2012 bylo v EU 27 podpořeno kolem 28 tisíc zemědělců k předčasnému odchodu do důchodu. Toto číslo představuje 68 % z celkového počtu plánovaných zemědělců, kteří budou k předčasnému odchodu do důchodu podpořeni. Z tabulky je patrné, že Česká republika své cíle splnila na 100 % již v roce 2012. Také Polsko, Slovinsko a Irsko ukázaly, že se jim v roce 2012 podařilo stanovené cíle již téměř splnit (Evropská síť pro rozvoj venkova, 2014c, s. 1- 2).

Graf 3: Zemědělci podpoření k předčasnému odchodu do důchodu v EU v letech 2007 – 2012

Zdroj: Evropská síť pro rozvoj venkova 2014. Vlastní zpracování

3.4.5 Monitorování dotací z Programu rozvoje venkova ČR, Opatření I.3.2 a I.3.3 za období 2007 – 2013

Ministerstvo zemědělství, jako řídicí orgán tohoto programu, zodpovídá v souladu s článkem 75 nařízení Rady (ES) č. 1698/2005 za pořizování a aktualizaci dat do monitorovacího systému. Tento systém umožňuje sledovat realizaci Programu rozvoje venkova ČR. Propojuje informační systém Ministerstva zemědělství a Ministerstva financí a umožňuje sledovat finanční toky. Ministerstvem zemědělství byl ustanoven Monitorovací výbor Programu rozvoje venkova. Cílem tohoto výboru je monitorovat efektivní

vynakládání finančních prostředků a správnou realizaci programu, který je podporován z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (MZe, 2009 – 2013a).

3.4.5.1 Stav žádostí k Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců za období 2007 – 2013

Následující Tabulka 7 je součástí Výroční zprávy o implementaci Programu rozvoje venkova ČR 2007 – 2013 za rok 2013 (MZe, 2014a, s. 57). Uvádí celkový stav administrace Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců v programovém období 2007 – 2013. Za toto období bylo zaregistrováno 3 606 žádostí, z toho bylo zamítnuto 2 219 a schválených bylo 1 387 plánů. Celková částka dotace činila 60 155 tisíc Eur (tj. 1 517 mil. Kč). V plánu bylo v tomto opatření podpořit 1 500 začínajících mladých zemědělců, podpořeno bylo 1 254. Tento plán se na 100 % naplnit nepodařilo.

Tabulka 7: Souhrn administrace Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců

Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců (kód 112)	Celkem	
	Počet žádostí /projektů	Veřejné výdaje (tis. EUR)
Zaregistrované žádosti	3 606	156 292
Zamítnuté nebo neschválené žádosti	2 219	96 137
Schválené žádosti	1 387	60 155
Podepsané Dohody	1 387	60 155
Žádosti ke schválení (v administraci)	0	0
Proplacené žádosti (počet podpořených podnikatelských plánů)	2 641	54 099
Realizované podnikatelské plány	1 254	50 643

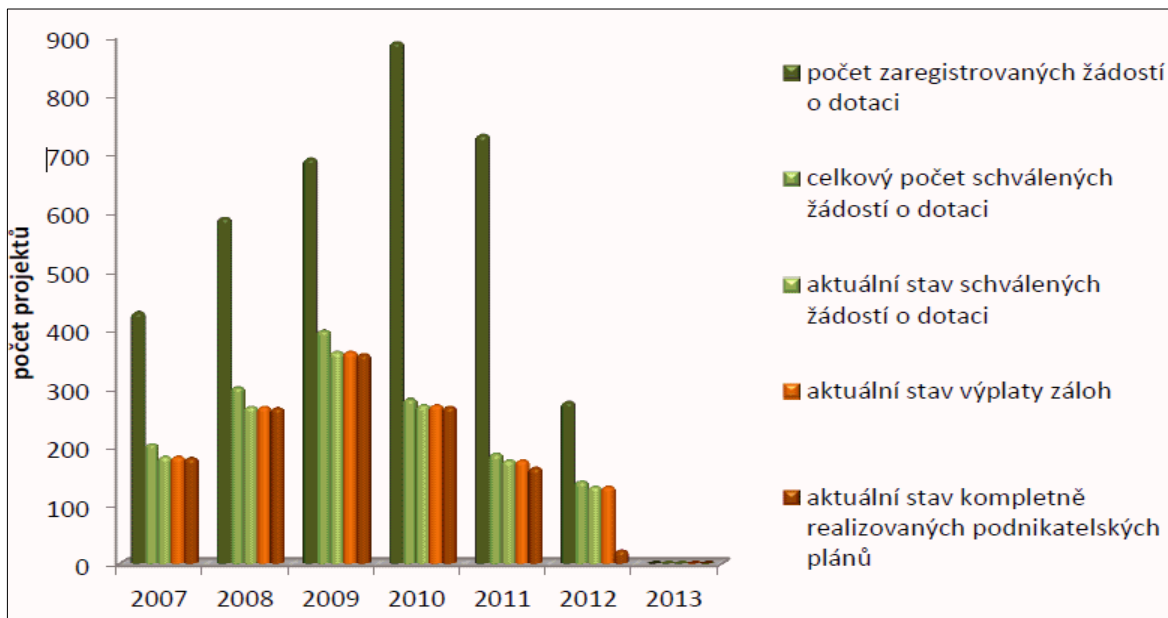
Zdroj: MZe, Výroční zpráva o implementaci PRV ČR 2007 – 2013 za rok 2013

Výroční zpráva dále uvádí, že zájem mladých o zemědělské podnikání je vysoký, což dokazuje i počet podaných žádostí k jednotlivým kolům výzev. Pro výběr plánů, které byly podpořeny, byla zvolena taková preferenční kritéria, která zvýhodnila podnikatele, kteří se na svém podnikatelském plánu podíleli vlastními prostředky větší měrou. Podle zprávy více jak dvě třetiny mladých zemědělců (fyzických osob) činili muži. Více jak jedna pětina mladých začínajících zemědělců přebírá hospodářství v rámci Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti.

V následujícím Grafu 4 jsou uvedeny počty žádostí dle jednotlivých let v období 2007 – 2013. Graf je převzat z Výroční zprávy o implementaci PRV ČR 2007 – 2013

za rok 2013 (MZe, 2014a, s. 59). Z grafu je patrné, že nejvíce žádostí bylo přijato v roce 2010. V roce 2013 příjem žádostí o tuto podporu vyhlášen nebyl.

Graf 4: Počty přijatých žádostí k Opatření I.3.2., dle jednotlivých let 2007 – 2013

Zdroj: MZe, Výroční zpráva o implementaci PRV ČR 2007 – 2013 za rok 2013

3.4.5.2 Stav žádostí k Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti za období 2007 – 2013

Toto opatření umožňovalo převzít hospodářství mladším zemědělcem, který je více inovativní. Podnik přebírala převážně osoba, která již sama hospodařila nebo vlastnila zemědělský majetek. Toto opatření přispělo k rozšiřování a zvětšování obhospodařované plochy a majetku zemědělských podnikatelů (MZe, 2014a, s. 65).

Jak uvádí Výroční zpráva o implementaci Programu rozvoje venkova ČR 2007 – 2013 za rok 2013 (MZe, 2014a, s. 62), cílem tohoto opatření na období 2007 – 2013 bylo podpořit odchod 250 starších zemědělců a převod 19 tisíc hektarů zemědělské půdy. Jak je uvedeno v Tabulce 8, do konce roku 2013 bylo převedeno 30 957 hektarů zemědělské půdy a podpořeno 578 subjektů na výměře 28 424 hektarů půdy. Podpořenými byli pouze zemědělci mladší 64 let, převažovali muži.

Tabulka 8: Souhrn administrace Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti

Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti (kód 113)	Celkem		
	počet žádostí	počet uvolněných ha	Veřejné výdaje (tis. EUR)
Schválené první žádosti o proplacení	629	30 957	2 754
Schválené žádosti o proplacení	1 610	x	12 141
PŽOP ke schválení (v administraci)	0	0	0
ŽOP ke schválení (v administraci)	0	x	0
Proplacené PŽoP	578	28 424	2 728
Proplacené ŽoP	1 610	x	12 092

Zdroj: MZe, Výroční zpráva o implementaci PRV ČR 2007 – 2013 za rok 2013

Výroční zpráva za rok 2013 dále uvádí, že ministr zemědělství k 30. 3. 2012 rozhodl z důvodu naplnění stanovených cílů a závazků pro toto opatření o ukončení příjmu žádostí. Ukončení příjmu žádostí se netýkalo žadatelů, kteří svůj zemědělský podnik převáděli na příjemce z Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců a těch, kteří se v Opatření I.3.2 zavázali k tomuto způsobu převzetí v rámci preferenčních kritérií. Po 1. 10. 2013 již nebylo možné do Opatření I.3.3 vstoupit.

4 Praktická část

4.1 Výběr mladých začínajících zemědělců

Praktická část diplomové práce je řešena formou případové studie, která je založena na metodách kvalitativního výzkumu. Případová studie popisuje případy z praxe. Jedná se o mladé začínající zemědělce z Libereckého kraje (oblasti Jablonce nad Nisou a Liberce), kteří v programovém období 2007 – 2013 čerpali finanční podporu na zahájení své zemědělské činnosti z Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců z Programu rozvoje venkova ČR 2007 – 2013.

Nejprve bylo důležité provést analýzu dat z veřejně dostupných zdrojů ke Zpravodajství z Programu rozvoje venkova o schválených žádostech o tuto dotaci, a to na oficiálních internetových stránkách Státního zemědělského intervenčního fondu (2013) za programové období 2007 – 2013. Studium dokumentů bylo zjištěno, že za toto období bylo celkem schváleno 25 žádostí mladých zemědělců o tuto dotaci z oblasti Jablonce nad Nisou a Liberce. V souladu s požadavky na diplomovou práci bylo za cílovou skupinu určeno celkem 10 zemědělců. S ohledem na svoje zaměstnání a denní kontakt se zemědělci jsem z jejich strany předpokládala určitou vstřícnost a ochotu při výzkumu. Bohužel, převážná část z nich mi odmítla při výzkumu pomoci, a to z důvodu obav ze sdělení informací, které bych mohla proti nim použít při výkonu své pracovní náplně. Následně zbylo pro výzkum 9 subjektů. Jedná se o zástupce ze všech šesti vyhlášených kol příjmu žádostí pro Opatření I.3.2. Se zemědělci byl domluven termín schůzky a následně byl proveden hloubkový rozhovor.

4.2 Charakteristika mladých začínajících zemědělců

Pro potřeby výzkumu byli jednotliví zemědělci z důvodu zachování anonymity přejmenováni vzorovými křestními jmény, viz Tabulka 9 – Charakteristika mladých začínajících zemědělců. Tabulka zároveň obsahuje informace o roku vstupu mladého začínajícího zemědělce do Opatření I.3.2, právní formu subjektu, pohlaví zemědělce, název podpořeného projektu a finanční požadavek na jeho pokrytí. Naši oslovení zemědělci jsou ve věku 28 – 40 let.

Tabulka 9: Charakteristika mladých začínajících zemědělců

Rok vstupu do Opatření I.3.2.	Právní forma FO / PO	Pohlaví	Označení pro výzkum	Název podpořeného projektu	Finanční požadavek (Kč)
2007	PO	muž	Adam	Farma x - Vybudování přístřeší pro skot	1 100 000 Kč
2008	PO	žena	Božena	Oprava hospodářské stodoly na ovčín a stání pro koně	1 100 000 Kč
2008	FO	žena	Dana	Nákup traktoru	890 000 Kč
2009	FO	muž	Evžen	Nákup zemědělské půdy a obnova střechy stáje	1 100 000 Kč
2010	FO	muž	Gustav	Zahájení zemědělské činnosti zaměřené na chov koz a výrobu kozích produktů	1 100 000 Kč
2010	FO	muž	Hynek	Rekonstrukce zemědělské stavby a nákup techniky xx	1 100 000 Kč
2010	FO	muž	Ivan	Rekonstrukce zemědělské stavby a nákup techniky xx	1 100 000 Kč
2011	FO	žena	Jana	Mladý začínající zemědělec - xx	1 100 000 Kč
2012	FO	muž	Karel	Zahájení činnosti mladého zemědělce - farma x	1 100 000 Kč

Zdroj: Vlastní šetření

4.3 Kvalitativní výzkum

Na základě předem definovaných okruhů otázek byly od 9 mladých začínajících zemědělců získány cenné informace, potřebné pro splnění stanovených specifických cílů diplomové práce, a to zmapovat podmínky, které umožňují nebo naopak brání zapojení mladých lidí do zemědělství a dále prozkoumat a vysvětlit způsoby, jak mladí a začínající zemědělci vstupují do zemědělského podnikání.

Řada mladých lidí se v současné době zabývá myšlenkou odejít na venkov a opustit přetechnizovaný svět, žít v souladu s přírodou, vychovávat svoje děti na venkově a najít nový smysl života. Ne vždy však tato životní změna souvisí také s rozhodnutím, stát se zemědělským podnikatelem. Co dnes vede mladé lidi k tomu, aby začali podnikat v zemědělství?

4.3.1 Okolnosti zahájení hospodaření

Pro většinu z oslovených bylo rozhodnutí začít podnikat v zemědělství velmi jednoduché. K hospodaření měly jejich rodiny velice blízko. Rodiče nebo prarodiče sami hospodařili nebo byli zaměstnáni v zemědělských družstvech a oni již jako malé děti pomáhaly při řadě zemědělských prací. Převážná část oslovených mužů si své budoucí povolání vybrala již v raném dětství a jiné zaměstnání si již nedovedli představit, jak dokládají některé odpovědi:

„K hospodaření měla naše rodina vždy velmi blízko. Můj otec pracoval v zemědělství ještě za komunistů a jako malého chlapce mě často brával s sebou. Moc rád jsem s ním jezdil traktorem a zajímal jsem se o vše kolem. Už tenkrát mě to moc bavilo.“ (Hynek)

„Hospodaření mě lákalo už jako malého kluka. Věděl jsem, že ničím jiným se žít nechci. Rodiče pracovali v zemědělském družstvu. Mamka pracovala v kravíně, kam jsem ji jako malý kluk chodil pomáhat obstarávat dobytek. Když mi bylo asi 13 let, odstěhovali jsme se s rodiči do jiné obce. V místě nového bydliště jsem si našel soukromého zemědělce, kterému jsem chodil pomáhat.“ (Evžen)

Jako další důvod pro zahájení podnikání v zemědělství byla zemědělcem uvedena možnost velmi výhodného nákupu pozemků od vážně nemocného souseda – zemědělce, který byl bez nástupce a neměl komu své hospodářství předat. Nyní mu s hospodařením pomáhá bratr, založili společnost s ručením omezeným a oba jsou nyní jednatele společnosti. Nikdo z rodiny v zemědělství dříve nepodnikal (Adam). Také přiřazení muže (Ivan) do rodiny zemědělců, kde již jejich syn se snachou (Hynek) pokračovali v rodinné tradici, není výjimkou. Jiný oslovený zemědělec začal hospodařit až se svými rodiči, kteří se rozhodli přestěhovat z většího města na venkov:

„Přestěhování rodičů do venkovské oblasti, nákup domu s přilehlými hospodářskými stavbami a několika hektary zemědělské půdy, k tomu jejich kladný vztah ke zvířatům (...) No, hospodaření začalo jako zájmové a nyní máme 47 koz a 13 ovcí.“ (Gustav)

U oslovených žen byly důvody pro zahájení podnikání v zemědělství, oproti mužům, jiné. Ze třech žen pouze jedna uvedla, že vzorem pro její rozhodnutí jí byl otec, který řadu let hospodaří jako ekologický zemědělec a časem bude potřebovat svého nástupce. Při hospodaření se doplňují a úzce spolupracují. Tato žena začala podnikat již během studia na vysoké škole (Božena). Další dvě oslovené ženy začaly hospodařit až se svými manželi, když se za nimi přistěhovaly na vesnici. Ti, již několik let podnikali jako

samostatně hospodařící zemědělci, navázali na tradici svých rodičů, kteří po navrácení pozemků v restitucích potřebovali pomoc mladší generace, jejich věk se přiblížil k důchodovému věku. Ženy vedla k zahájení podnikání v zemědělství ta skutečnost, že se po ukončení mateřské dovolené nemohly vrátit na své pracovní místo a měly problém najít jakékoliv zaměstnání. Byly tak z ekonomických důvodů donuceny začít podnikat společně se svými muži. V začátcích podnikání si pronajaly několik sousedních hektarů půdy, aby tak hospodářství rozšířily. Ženy v současnosti vykonávají především fyzicky méně náročnou práci, zcela však převzaly administrativu a kontakt s úřady (Dana a Jana).

Z dat získaných Eurostatem v zemích Evropské unie bylo patrné, že mladí zemědělci obhospodařují farmy, jejichž výměry jsou velikostně rozličné. Je tomu tak i v České republice? Liší se zaměření výroby a skladba hospodářských zvířat v majetku těchto mladých zemědělců? Jak získali své farmy?

4.3.2 Typy farem a podniků mladých zemědělců

Oslovené mladé začínající zemědělce můžeme pomyslně rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří zemědělci, kteří začali hospodařit bez návaznosti na rodinnou tradici, do druhé skupiny zahrneme ty, kteří v rodinné tradici pokračují.

První skupinu tvoří dva oslovení zemědělci, Adam a Gustav. Adam zakoupil zavedenou farmu o výměře 102 ha od vážně nemocného souseda, který neměl v rodinné posloupnosti nástupce (Adam). Gustav začal hospodařit na pozemcích, které patřily k nemovitostem jeho rodičů. Do roku 2014 si postupně pronajal další pozemky a nyní hospodaří na farmě o výměře 11 ha. Zaměřil se na chov bahnic a koz. Jeho stádo zahrnuje 47 kusů koz a 13 kusů ovcí. Dle jeho slov začali nejprve hospodařit jeho rodiče a jejich hospodaření začalo jako zájmové, postupně se však z toho stala práce a částečně živnost:

„Od začátku nás to bavilo, když ale naše stádo koz mělo již 20 kusů, začali jsme přemýšlet, co s přebytky mléka. V roce 2011 jsme zlegalizovali výrobu produktů z kozího mléka, naučili jsme se vyrábět sýry, tvaroh, jogurt a další produkty. Postupně jsme naše stádo rozšířili až na 47 kusů a k tomu jsme ještě přibrali ovce. Ty ale chováme pouze na maso pro rodinu a blízké.“ (Gustav)

Gustava hospodaření neživí. Stále pracuje na hlavní pracovní poměr v jiném sektoru. Hospodaření je pro něj časově velmi náročné, ale produkty, které může jeho rodina

zužítkovat nebo prodat v regionálních prodejnách, pomáhá vylepšit ekonomickou situaci rodiny.

Do druhé skupiny můžeme zařadit ostatních sedm zemědělců. Tuto skupinu lze ještě dále rozdělit na zemědělce, kteří začali hospodařit na vlastní půdě, pronajaté půdě a na ty, kteří převzali farmu v rodinné posloupnosti. Dana začala hospodařit s manželem na vlastních pozemcích o výměře 18 ha, později si pronajali další pozemky a dnes hospodaří na ploše o výměře 55 ha. Ti, co začali hospodařit na pronajaté půdě, začali obhospodařovat zpravidla malou výměru. Někteří si pronajali pozemky od rodiny a na této výměře hospodaří dodnes, a to na 9 ha (Božena) a 15 ha (Karel). Není to však pravidlem:

„Na začátek jsem si pronajala první dva hektary orné půdy. V roce 2011 jsem z podpory pro mladé začínající zemědělce nakoupila dalších 12,5 hektarů orné půdy a v roce 2012 jsem od matky mého muže převzala další hektary, když využila možnost předčasného ukončení zemědělské činnosti. Nyní obhospodařuji 56,62 hektarů orné půdy.“
(Jana)

Další tři zemědělci začali hospodařit převzetím již zavedených farem. Výměra farem se pohybuje od 36 do 112 ha. Tito zemědělci převzali farmy od rodinných příslušníků, kteří využili možnost předčasného ukončení zemědělské činnosti. Dva z nich hospodaří na jedné rodinné farmě, společně obhospodařují 132 ha:

„Začínali jsme společně se švagrem. Moji rodiče měli hospodářství rozdělené tak, že otec vlastnil 2/3 a matka 1/3 hospodářství. Já jsem převzal díl po otci a švagr po mé matce. Švagr převzal pouze pozemky. Můj díl představoval pozemky, dobytek, budovu kravína a minimlékárny. Vyrábíme pasterované mléko, kefíry, jogurty, tvarohy a sýry. Naše výrobky jsou známé téměř po celé republice. Dokonce jsme v rámci Libereckého kraje získali za naše produkty i několik ocenění.“ (Hynek)

Následující Tabulky 11 a 12 shrnují způsoby nabytí obhospodařované výměry mladými zemědělci v začátcích podnikání a způsoby rozšíření výměry až do roku 2014.

Tabulka 10: Způsoby nabytí obhospodařované výměry v začátku podnikání

Označení pro výzkum	Způsob nabytí obhospodařované výměry v začátku podnikání				
	Koupě	Pronájem - rodina	Pronájem - cizí	Převod PUZČ	Vlastní
Adam	X				
Božena		X			
Dana					X
Evžen				X	
Gustav					X
Hynek				X	
Ivan				X	
Jana			X		
Karel		X			

Zdroj: Vlastní šetření

Tabulka 11: Způsoby rozšíření obhospodařované výměry do roku 2014

Označení pro výzkum	Způsob rozšíření obhospodařované výměry - do roku 2014				
	Koupě	Pronájem - rodina	Pronájem - cizí	Převod PUZČ	Vlastní
Adam			X		
Božena					
Dana			X		
Evžen			X		
Gustav			X		
Hynek			X		
Ivan			X		
Jana	X			X	
Karel					

Zdroj: Vlastní šetření

Z devíti farem je pouze jedna farma zaměřena výhradně na rostlinnou výrobu. Osm farem je zaměřeno na živočišnou výrobu. Jejich základní stáda tvoří 20 až 190 krav, které jsou chovány na mléko a maso. Zemědělci hospodaří převážně na trvalých travních porostech. Pokud vlastní i ornou půdu, bývá to zpravidla o výměře 3 – 6,5 ha. Na této výměře pěstují jadrné krmivo pro zimní příkrm dobytka nebo výkrm několika chovných býků. Členění farem dle výměry a zaměření výroby zachycuje následující Tabulka 10.

Tabulka 12: Členění farem dle výměry a zaměření výroby

Označení pro výzkum	Obhospodařovaná výměra			Výroba	
	Celkem	z toho:		živočišná	rostlinná
		orná	TTP		
Adam	102 ha	5	97	190 ks skotu	
Božena	9 ha		9	40 ovcí, 2 koně	
Dana	55 ha	6,5	48,5	7 ks skotu, 70 ks ovcí, 1 prasnice	
Evžen	112 ha	3	109	60 ks skotu	
Gustav	11,5 ha		11,5	47 koz, 13 ovcí	
Hynek	96 ha		96	60 ks skotu	
Ivan	36,5 ha		36,5	dříve skot	
Jana	56,5 ha	56,5			pšenice ozimá, řepka olejka, kukuřice, vojtěška setá
Karel	15 ha		15	20 ks skotu	

Zdroj: Vlastní šetření

Čtyři z oslovených zemědělců mají rodinné příslušníky, kteří také sami podnikají jako zemědělství podnikatelé. Tyto rodinné farmy spolu velmi úzce spolupracují, například při zapůjčování mechanizace nebo provádění dalších služeb. Navenek působí jako jeden celek. Příjmy z jejich zemědělské činnosti jsou jediným zdrojem jejich příjmů.

Po roce 1990 postupně dochází v zemědělství ke zlepšování vzdělanosti zemědělských pracovníků. Tlaky na ekonomickou efektivnost, zvyšující se produktivitu práce a požadavky na stupňující se technický a technologický rozvoj výroby způsobily, že se výrazně snížila potřeba málo kvalifikované práce. Jsou žádáni zemědělci, kteří naopak zvládají výkonnější stroje, inovativní techniky sklizně a zpracování. Ze statistických šetření v České republice vyplynulo, že jsou mezi zemědělci nejvíce zastoupeni pracovníci vyučení a se základním vzděláním, méně pak se vzděláním úplným středním a vysokoškolským. Jaké zemědělské vzdělání mají oslovení zemědělci, když jednou z podmínek pro čerpání podpory na zahájení činnosti mladých zemědělců je mít minimální zemědělskou kvalifikaci nebo ji za stanovených podmínek získat?

4.3.3 Kvalifikace mladých zemědělců

Minimální zemědělskou kvalifikaci splňuje podnikatel, který a) absolvoval zemědělský nebo veterinární obor, b) střední vzdělání s výučním listem, c) střední vzdělání s maturitní zkouškou nebo 4) dříve absolvované vzdělání na gymnáziu se zaměřením na zemědělství, 5) vyšší odborné vzdělání, 6) vysokoškolské vzdělání. O uznání minimální zemědělské kvalifikace rozhoduje v případě jakýchkoli nejasností příslušný odbor Ministerstva zemědělství (MZe, 2008, s. 1 - 2).

Z našich oslovených farmářů má pouze Božena vysokoškolské vzdělání. Na České zemědělské univerzitě v Praze vystudovala studijní obor živočišná výroba a získala titul „inženýr“. Výstupním certifikátem, kterým doložila svoji způsobilost, byl diplom.

Karel absolvoval Střední odbornou školu ve Frýdlantu v Čechách, obor zemědělský podnikatel a svoji způsobilost doložil maturitním vysvědčením.

Evžen, Hynek a Ivan absolvovali Střední odborná učiliště ve Frýdlantu v Čechách a ve Vysokém nad Jizerou. Evžen obor zemědělská výroba, Hynek s Ivanem (švagři) absolvovali obor opravář zemědělských strojů. I přesto, že absolvováním těchto učebních oborů splnili odbornou způsobilost, rozšířili si ještě své vzdělání o rekvalifikační kurz pro výkon obecných zemědělských činností na Střední odborné škole ve Frýdlantu v Čechách.

Další skupinu tvoří Adam, Dana, Gustav a Jana. Tito zemědělci mají vzdělání střední s výučním listem, nebo střední s maturitou. Avšak odlišná, než co vyžaduje minimální zemědělská kvalifikace. Aby tuto podmínku naplnili, absolvovali na Středním odborném učilišti ve Frýdlantu v Čechách a v Hořicích (učiliště s akreditací udělenou Ministerstvem zemědělství nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) rekvalifikační kurz pro výkon obecných zemědělských činností v celkovém rozsahu do 300 hodin, zakončený ústní a písemnou zkouškou. Při ústní zkoušce musel každý z nich prezentovat svůj Podnikatelský záměr a písemnou zkoušku naplnili formou testu. Po úspěšném absolvování obdrželi osvědčení, kterým doložili splnění požadované kvalifikace (MZe, 2008, s. 1 - 2). Porovnáním statistických dat z šetření ke vzdělanosti pracovních sil v zemědělství a informací získaných od oslovených zemědělců lze potvrdit, že nejmenší zastoupení měli absolventi vysokých škol a s úplným středním vzděláním, nejpočetnější skupinu tvoří vyučení pracovníci. Absolventi vyšší odborné školy a gymnázia se zaměřením na zemědělství v našem výzkumném vzorku zcela chybí.

Mladí zemědělci se při zahájení podnikání setkávají s řadou problémů. Podnikání v zemědělství bez zázemí v rodině, přístupu k půdnímu fondu a finančním prostředkům na potřebné investice, není téměř možné. S jakými překážkami se setkali naši oslovení mladí zemědělci?

4.3.4 Překážky mladého zemědělce při zahájení podnikání

Prvním problémem, se kterým se naši mladí zemědělci setkali, byla nedostatečná informovanost o možnosti čerpat dotace pro mladé začínající zemědělce a termínech výzev, které byly během programového období vyhlášeny. Shodli se na tom všichni. Jak dále uvedli, měli to štěstí, že je o této možnosti informovali již zavedení zemědělci, kteří měli informace od poradců v oblasti zemědělství, se kterými již někteří spolupracovali. Dalším problémem byla náročná administrativa a byrokracie spojená s žádostmi, včetně splnění časového harmonogramu příprav na předpokládanou výzvu pro předkládání žádostí. Sedm z devíti zemědělců si na tyto činnosti dojednalo služby poradenské firmy nebo akreditovaného poradce v oblasti zemědělství již od začátku. Další dva si poradenské služby najalo v průběhu administrace:

„Myslel jsem si, že to bude jednodušší. V první řadě jsem si musel rozmyslet, v čem budu podnikat, jestli v rostlinné nebo živočišné výrobě (...). Jaký druh zvířat budu mít a jestli nebudu jejich počet rozšiřovat. Dalším krokem bylo zajistit si dostatek zemědělské půdy. Navíc se mi nabídla možnost časem převzít farmu od otce (...). Papírování jsem vůbec nezvládal. Po dohodě s manželkou jsem si zajistil odborné poradenství. Je jisté, že kdybych neměl na papírování svoji poradkyni, dotaci na mladého začínajícího zemědělce bych určitě nezískal.“ (Hynek)

Součástí Žádosti o dotaci je Podnikatelský plán, který obsahuje plánovaný rozvoj podnikání na dobu 5 let dopředu. Jeho sestavení musí být reálné a lhůta závaznosti je 5 let od podpisu Dohody. Za jeho nedodržení dochází k finanční sankci. Sankcí se rozumí snížení částky dotace, případně vratky, pokud je zjištěno nedodržení podmínek pro poskytnutí dotace. Bohužel, i naši zemědělci se setkali se sankcemi za nedodržení svých plánů:

„Jednou z podmínek bylo, že musím po dobu pěti let dosahovat minimálně 45 % příjmů ze zemědělské prvovýroby. Bohužel, měl jsem úraz a výnosy z výroby nebyly

dostačující (...). Hned jsem dostal vypsanou vratku a musel jsem SZIFu¹ vracet peníze.“
(Ivan)

„Ve svém plánu jsem měl, že budu zaměstnávat sebe a k tomu ještě jednu osobu z našeho regionu, máme tady totiž vysokou nezaměstnanost (...). Za to jsem dostal nějaké body navíc při posuzování preferenčních kritérií. Přišla mi kontrola a z dokumentů zjistili, že po nějaké době můj zaměstnanec odešel a než jsem našel náhradu, uběhlo cca 5 dní. Tak i toto bylo považováno za nedodržení podmínek mého podnikatelského plánu. Musel jsem SZIFu vracet peníze (...).“ (Adam)

„Byla jsem na rizikovém těhotenství a nepodařilo se mi během roku 2010 splnit zisk, který musí být nejméně 120 tisíc Kč. Bohužel, vracela jsem 10 % z dotace, což dělalo 89 tisíc Kč. Nikoho nezajímá, že na to nemáte. Bylo to hrozný, zadlužili jsme se.“ (Dana)

„Během pětiletého období jsem změnila kulturu na jednom malém půdním bloku, který jsem obhospodařovala, což jsem neměla. SZIF na to při kontrole přišel a vracela jsem nějaké peníze. Už si nepamatuji kolik, účetnictví nám vede matka mého muže.“ (Jana)

Sankce za nedodržení podmínek zřejmě nejvíce postihly Evžena:

„V roce 2009 jsem požádal o podporu z mladého začínajícího zemědělce, byla s tím hromada práce, běhání, zařizování (...). Zpětně to vidím jako menší zlo. Tchán mi nestihl včas předat svoje hospodářství a tak jsem musel celou částku dotace vracet. Nějakou dobu však trvalo, než jsem si zařídil úvěr na pokrytí dluhu. Mezi tím mi ještě narostly úroky z dlužné částky, protože se počítaly od doby doručení úředního dopisu do mých rukou. Zaplatil jsem tedy navíc ještě tučné penále. Bylo to téměř likvidační, už bych do toho nikdy nešel.“ (Evžen)

Jak je patrné z výpovědí našich zemědělců, tyto překážky si vytvořili sami nedodržením podmínek, ke kterým se zavázali ve svém podnikatelském plánu.

Za další překážku je považován nedostatek financí a přístup k nim. Sice je tato podpora pro mladé začínající zemědělce dotací, ale pro začátek je potřeba mít několik set tisíc Kč již k dispozici. V tomto dotačním titulu byla finanční spoluúčast žadatele v rozsahu 300 – 900 tisíc Kč hodnocena několika zvýhodňujícími body. Žadatel nejprve dostane pouze zálohu ve výši 500 tisíc Kč, poté musí nakoupit pozemky, stádo, techniku nebo musí postavit či opravit budovu, a to ze svého. Teprve potom žádá písemně o zpětné

---

¹ SZIF – Státní zemědělský intervenční fond – akreditovaná platební agentura pro poskytování dotací v rámci PRV (poskytovatel dotace)

proplacení. Je tedy třeba, aby měl tyto peníze již připravené a pokud ne, musí si je půjčit. Šestice z našich dotázaných zemědělců měla nějaké vlastní finanční prostředky k dispozici. Jejich výše byla různá, pohybovala se v rozmezí 300 – 550 tisíc Kč. Tři zemědělci si museli zažádat o úvěr (Dana, Hynek a Ivan). Získat úvěr nebylo pro všechny jednoduché:

„ V roce 2010 jsem podepsal se SZIFem Dohodu o dotaci a začal jsem shánět finanční prostředky, tou dobou jsem byl ještě zaměstnaný u rodičů a zemědělství jsem měl jako vedlejší výdělečnou činnost. Takto jsem fungoval téměř tři roky. Jako mladý začínající zemědělec jsem začal oslovovat banky s žádostí o úvěr a nebylo to nic jednoduchého. Ať jsem přišel do jakékoliv banky a žádal jsem o peníze, nikdo nebyl ochoten se se mnou bavit. Jelikož jsem začínal, neměl jsem daňovou historii (dva roky zpětně Daňová příznání). Jak ji má člověk mít, když teprve s podnikáním začíná? To už nikoho nezajímá. Navíc byli rodiče vedeni v registru neplatičů. Včas nespláceli úvěr na minimlékárnu (...). Nakonec jsme uspěli díky pomoci finančního poradce, který zajistil osobní návštěvu zástupce z úvěrující banky a poté i úvěr.“ (Hynek)

Ivan, švagr Hynka neměl problém se získáním úvěru, měl však problém s jeho splácením:

„Částku jsem nebyl schopen splácet. Dospělo to tak daleko, že jsem málem přišel o traktor, kterým jsem společnosti ručil. Nakonec mi ho pomohli doplatit moji známí. Splácím dodnes.“ (Ivan)

Poslední studie v oblasti zemědělství uvádějí, že problémem mladých začínajících zemědělců je nedostatečný přístup k zemědělské půdě. V našem případě řešila nedostatek půdy pouze Dana:

„S manželem jsme chtěli hospodařit na větší výměře. Vlastních hektarů máme 18, a abychom rozšířili naše podnikání, pronajali jsme si dalších cca 38 hektarů. Koupit jsme si je nemohli, vše mají zabrané velké podniky a překupníci. Ti kolikrát pozemky ani sami neobdělávají nebo je pak jenom mulčují.“ (Dana)

Nikdo jiný z našich zemědělců tuto problematiku neřešil. Farmy zemědělců se nacházejí v oblastech, které jsou méně obydlené a kde i v minulosti byla zemědělská výroba téměř jedinou obživou. Oslovení zemědělci začali hospodařit na půdě vlastní, pronajaté od rodinných příslušníků nebo vlastníků půdy, nebo převzali farmy od již zavedených zemědělců (koupě, PUZČ).

Naši zemědělci však hovořili ještě o jiných problémech, se kterými se při zahájení podnikání setkali. Překvapila je zloba a závistí, nejen od cizích lidí, ale i ve vlastních rodinách. Setkali se s ní všichni, avšak v různé míře. Někteří se setkali „pouze“ s poznámkami typu: „*No, to se ti to nakupuje za dotace z Evropské unie? Žiješ si jako prase v žitě!*“. U jiných se střídala jedna kontrola za druhou na základě udání. Jednomu bylo vyhrožováno žhářstvím. V další rodině spolu přestali generace, kde bylo hospodářství předáno z otce na syna, zcela komunikovat. Takovéto reakce okolí byly pro ně v začátcích velmi demotivující, časem si však do jisté míry přivykli:

„Nikdo z těch, co na mě posílají kontroly a trusí uštěpačné poznámky, si neuvědomuje, že zemědělství nejsou pouze dotace, ale že je to hlavně dřina a odřikání. Když oni si spí v teplé posteli, já v půl třetí ráno vstávám do kravína. Pak jdu třeba ještě do večera dělat na pole (...) a to, že ke zvířatům se musí jít na Štědrý den i na Nový rok, to už nikdo z nich nevidí.“ (Hynek)

Během rozhovorů dávali zemědělci různou váhu svým problémům, se kterými se setkali při zahájení podnikání. V závěru se však shodli, že největším problémem je nedostatek finančních prostředků.

4.3.5 Podmínky úspěšného začátku podnikání

Mladí zemědělci se v začátcích svého podnikání dostali do řady náročných situací. S některými se vyrovnávali snáze a s jinými hůře. Jistě však získali nové zkušenosti a v budoucnu jim pomohou zvládnout podobné situace s větší lehkostí. Překážky byly zemědělci seřazeny, dle jednoduchosti jejich překonání, následovně: a) zloba a závist, b) nedostatečná informovanost o možnosti čerpat dotaci na podporu mladého začínajícího zemědělce, c) přístup k zemědělské půdě, d) náročná administrativa, byrokracie a dodržování závazků v podnikatelském plánu, e) finanční prostředky.

Se zlobou a závistí se setkali všichni naši oslovení zemědělci. Všichni uvedli, že na závistivé a pomlouvačné řeči se časem povznesli. Horší to bylo s narušenými rodinnými vztahy. V rodině, kde společně hospodaří Hynek a Ivan, jsou vztahy narušené dodnes. Rodiče Hynka s ním a jeho rodinou přestali zcela komunikovat. V době, kdy byl poskytován rozhovor, nebylo zcela předáno účetnictví, přitom hospodářství bylo převedeno již na jaře roku 2013. Jejich domy jsou od sebe vzdáleny pouze několik metrů, soužití mezi těmito generacemi není jednoduché. Nedávno zde zasahovala i policie:

„No, není to vůbec jednoduché (...). Když mi pak ale zavolá člověk z druhého konce republiky jenom proto, aby mi řekl, že lepší tvaroh, než je ten můj ještě nejedl (...), potom hned zapomenu na ty, kteří se mi snaží práci znepríjemňovat. Také získaná ocenění za moje výrobky, jsou důkazem toho, že má moje práce smysl.“ (Hynek)

Nedostatečnou informovat o možnostech dotace pro mladé začínající zemědělce zmiňovala celá skupina zemědělců. Zároveň však uznali, že nedostatečně sledovali sdělovací prostředky. Zpětně se dozvěděli o školeních, která se na téma „Mladý začínající zemědělec“ v Libereckém kraji konala. Tato školení, která se věnovala výhradně mladým začínajícím zemědělcům, pořádala v rámci svých aktivit Celostátní síť pro venkov Liberecký kraj, jedno v Liberci a druhé v České Lípě. Celostátní síť pro venkov Liberecký kraj pořádá, každoročně již několik let, na přelomu měsíců března a dubna školení pro zemědělce, kde jsou informováni o dotačních možnostech. Okrajově také byla zmiňována možnost čerpání dotací pro mladého začínajícího zemědělce. Těchto školení se zpravidla zúčastňují již zavedení zemědělci. Budoucí mladí zemědělci se tak mohli o dotačních možnostech pro mladé zemědělce dozvědět z doslechu.

Problém s nedostatečným přístupem k zemědělské půdě, uvedla pouze Dana. Brzy jej však s manželem vyřešili. Během několika let se jim podařilo pronajmout nedaleké pozemky a výměru hospodářství tak navýšili o 38 hektarů:

„Měli jsme málo pozemků na pastvu a seno na zimu. Museli jsme kupovat obilí a seno, aby naše zvířata nehladověla.“ (Dana)

Osm z devíti zemědělců problém s pozemky řešit nemuselo. Obhospodařované pozemky jim pro jejich hospodaření postačovaly.

Administrativa spojená s Žádostí včetně splnění časového harmonogramu příprav a sestavení Podnikatelského plánu, poté samotné dodržování závazků v tomto plánu, byla všemi zemědělci hodnocena jako velmi těžká překážka. Sedm z devíti zemědělců si na tyto činnosti sjednalo služby akreditovaného poradce v oblasti zemědělství, což sami ohodnotili jako báječné rozhodnutí, díky kterému získali podporu pro mladé zemědělce. Dva zemědělci, kteří nevyužili služeb zemědělského poradce, od samého počátku administrativy spojenou se Žádostí, se shodli na tom, že situaci podcenili:

„Už bych do toho papírování sama nešla. Zapojila jsem do toho celou rodinu i s příbuznými, ještě že měli se mnou tolik trpělivosti.“ (Dana)

Jak někteří sami přiznali, několik doporučení akreditovaného poradce k závazkům, které si stanovili v Podnikatelském plánu, nebrali moc vážně. Jsou si vědomi toho, že sami pochybili, avšak vyměřené sankce za dodržení podmínek se jim zdají nepřiměřené. Pro Danu, hlavně však pro Evžena, byly tyto finanční sankce téměř likvidační.

Finance byly všemi označeny jako nejzávažnější překážka, a to nejen v začátcích podnikání. Všichni se shodli na skutečnosti, že nejlepší variantou je mít do začátku podnikání vlastní finance, nejméně však 600 tisíc Kč. Nejprve je vyplacena žadateli záloha 500 tisíc Kč a poté si musí každý hradit další náklady ze svého. Teprve potom si zažádá o zpětné proplacení svých nákladů. Celková možná výše této dotace činí cca 1 100 tisíc Kč, maximálně 40 tisíc Eur. Celková vyplacená částka je zpravidla nižší, její výše se odvíjí od aktuálního měnového kurzu. Jak uvedli Adam, Dana a Ivan, v případě dostatku vlastních peněz by finanční sankce, které jim vyměřil SZIF, nepovažovali za tak veliké zatížení svého rozpočtu. Nedostatek vlastních finančních prostředků muselo šest zemědělců řešit úvěrem. Pouze Hynek měl problém se získáním úvěru, a to z důvodu zadlužení farmy jeho rodiči. Ivan měl problém se splácením úvěru, ale tento problém vyřešil za pomoci známých. Tři zemědělci nemuseli o úvěr žádat, měli dostatek vlastních finančních prostředků, což sami ohodnotili jako značnou výhodu.

Zemědělci se v začátcích svého podnikání setkali s řadou náročných situací. S některými se vyrovnali snáze a relativně rychle, některé však řeší dodnes. Pro jejich snazší překonání by uvítali pomoc, nejlépe od státu, který by jim poskytl jisté záruky.

Šest zemědělců řešilo nedostatek finančních prostředků v začátcích podnikání úvěrem. Někteří se setkali ze strany peněžních ústavů s podezřívavostí a neústupností při vyřizování úvěru a vysokými úrokovými sazbami. Splácení úvěru zatěžuje finanční situaci rodin zemědělců. Zvyšující se daně, nízké výkupní ceny zemědělských produktů byly v kombinaci s vysokými splátkami úvěrů téměř neúnosné:

„Nepovažuji za správné, že se začínajícím zemědělcům neposkytují daňové úlevy do doby, než jim začne podnikání vynášet. Musel jsem navýšit stádo krav a najít překupníka, se kterým jsem musel vždy smlouvat o výkupních cenách zástavového dobytka. Abych vydělal ještě víc peněz a mohl včas zaplatit úvěr a leasing, musel jsem několika zemědělcům poskytovat se svými stroji řadu zemědělských služeb. Nejhorší bylo, když jsem musel vrátet dotaci včetně penále.“ (Evžen)

Naši zemědělci by uvítali poskytnutí takové finanční pomoci, která by jim zajistila nižší úroky a splátky, které by pro ně byly přijatelnější a přívětivější, snazší přístup k úvěrům.

Náročná administrativa spojená s Žádostí o dotaci, vytvoření Podnikatelského plánu a následné dodržování termínů a podmínek, přiměla zemědělce, aby na tyto činnosti využili služeb akreditovaného poradce v oblasti zemědělství. Sedm zemědělců spolupracovalo s poradcí již od samého počátku, dva začali jejich služeb využívat později, když zjistili, že je nutné dodržovat termíny a závazky, které si sami v tomto plánu stanovili:

„Pokud se rozhodnete v tomto odvětví podnikat a využijete pro start tuto formu podpory, dejte si pozor na to, k čemu se v Podnikatelském plánu zavázete. Vše musíte bezpodmínečně splnit. Doporučuji si to hodně rozmyslet.“ (Karel)

Dostatečnou pomoc by zemědělci uvítali ve snížení byrokracie spojené s Žádostí o tuto dotaci a snazší dostupnosti poradenství. Vyjádřili přání založit agentury, specializované výhradně na pomoc mladým začínajícím zemědělcům, které by jim poskytovaly nejen poradenské služby, ale i právní a daňové poradenství, avšak za mnohem nižší ceny, než si soukromí akreditovaní poradci a poradenské firmy účtují za svoje služby dnes. V dřívějších letech poradenské služby poskytovali také poradci, kteří byli zaměstnanci Ústavu zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI). V rámci organizačním změn v resortu zemědělství, byli tito zaměstnanci propouštěni. Pokud chtěli dále v této profesi pokračovat, byli nuceni začít podnikat jako akreditovaní poradci s živnostenským listem. Jejich služby si nyní musí zemědělci hradit sami.

Modernizace zemědělství je do značné míry závislá na možnostech mladých farmářů stále se vzdělávat a získávat potřebné informace. Přivítali by vzdělávací kurzy a programy, kde by více prohloubili jejich dovednosti a schopnosti, aby se stali konkurenceschopnějšími.

Stát by měl také zajistit větší transparentnost prodeje státní půdy, prostřednictvím Státního pozemkového úřadu (dříve Pozemkového fondu) a hlavně za nižší cenu. Naši zemědělci se shodli na tom, že pokud měli pronajaté pozemky od Pozemkového fondu, dostali předkupní práva pouze na takové pozemky, které jim nepřišly pro jejich hospodaření příliš lukrativní (celistvost půdních bloků, kultura). Dle jejich názoru „ty lepší pozemky“ získali tzv. „překupníci“, kteří se v našem kraji objevili a tyto pozemky skupují.

4.3.6 Administrace podpory na zahájení podnikatelské činnosti

Jak již zemědělci uvedli, nebylo pro ně zcela důležité, jakým způsobem byli informováni o možnosti tuto dotaci získat, ale s jakou rychlostí dokázali reagovat na informaci o vyhlášení kola příjmu žádostí o tuto podporu. Sedm z nich již v začátcích využilo služeb odborného poradce, dva tyto služby využilo až během vyřizování administrativy. Nikdo z nich zkušenosti s podobnou, pro ně takto náročnou administrativou, neměl. I přesto, že si najali poradce v této problematice, řešili zemědělci několik problémů. Z jejich pohledu byla nejsnazší administrativa do dne podání Žádosti a dne podpisu Dohody a proplacení zálohové platby dotace ve výši 500 tisíc Kč. Proplacení této zálohové platby následovalo krátce po podpisu Dohody o přiznání dotace.

Dalším krokem po podpisu Dohody bylo, zajistit výběrová řízení na dodavatele. Velmi negativní zkušenost s výběrovými řízeními měl Gustav. Na SZIF byl mylně informován o povinnosti uskutečnit zadávací řízení vždy, pokud hodnota zakázky projektu přesáhne 500 tisíc Kč. V opačném případě pouze stačilo udělat výběr z několika dodavatelů, například oslovením třech potenciálních dodavatelů a výsledky prokazatelně doložit:

„Dohodu jsem podepsal v roce 2010. Dle projektu jsme chtěli zrekonstruovat nebytové prostory na výrobu a ještě pořídit technologie (dojírnu, lednici, hnětač, vakuovačku). Dostal jsem informaci, že tedy musím udělat pět zadávacích řízení. Vypsát výzvu, vymezit zakázku, specifikovat nabídky, vyhodnotit nabídky a oficiálně ukončit zadávací řízení. Bylo to papírů, jako do sběru (...). Když jsem s tímto sběrem přijel do Hradce Králové na kontrolu, referent se velmi divil. Prý jsem měl „pouze“ prokazatelně doložit, že jsem oslovil alespoň tři dodavatele a že jsem si vybral toho nejlevnějšího.“ (Gustav)

Jiní, pokud neměli k dispozici vlastní finanční prostředky, si zajišťovali úvěr. Hynek řešil problém s poskytnutím úvěru, navíc jeho rodiče předávanou farmu zadlužili:

„Nakonec se mi to povedlo, a po dlouhém hledání jsem našel společnost, která rozumí zemědělcům, a když jim předložíte podepsanou Dohodu o podpoře pro mladé začínající zemědělce, je schopná zbývající část dosud neproplacené dotace zainventovat.“ (Hynek)

Po výběrových řízeních následuje vlastní realizace prací. Po jejich ukončení může zemědělec podat Žádost o proplacení zbytku dotace, maximálně do výše 600 tisíc Kč.

SZIF může kdykoliv ode dne zaregistrování Žádosti o dotaci po celou dobu trvání závazku stanoveného v Dohodě provést kontrolu dodržování podmínek. Pokud nejsou podmínky dodrženy, může SZIF vyměřit finanční sankci. S tímto finančním postihem se setkalo několik našich zemědělců. Zpravidla se jednalo o nedodržení podmínek v Podnikatelském plánu, který si sami stanovili. Ivan nedodržel podmínku 45 % příjmů ze zemědělské prvovýroby, když si způsobil úraz a výnosy v roce nebyly dostačující. Adam měl ve svém plánu zaměstnávat další osobu z regionu. Kontrola zjistila, že vytvořené pracovní místo nebylo cca 5 dní obsazeno. Dana nesplnila v roce 2010 zisk 120 tisíc Kč, když byla na rizikovém těhotenství. Vratka dotace jí byla vyměřena na 89 tisíc Kč. Jana změnila oproti svému podnikatelskému plánu kulturu na obhospodařovaném půdním bloku. Nejvíce však byl nedodržením podmínek postižen Evžen. Tchán mu včas nepřevedl hospodářství v rámci opatření předčasného ukončení zemědělské činnosti. Evžen tak musel vrátet celou částku dotace na mladého začínajícího zemědělce, včetně tučného penále.

Všichni zemědělci se shodli, že i přes řadu problémů a obrovskou byrokracii spojenou s touto Žádostí byli spokojeni s rychlostí, jakou SZIF proplácel zálohu a doplatek dotace. Uvítali by však výplatu dotace najednou před samotou realizací projektu.

Dotace pro mladé začínající zemědělce byla našimi zemědělci využita na nákup řady investic. Pořídili si základní stádo, nakoupili zemědělskou techniku nebo zemědělskou půdu, postavili nebo opravili budovy, nakoupili si technologie na zpracování a prodej vlastní produkce. Zemědělci využili možnost, pořízení těchto investice kombinovat. Osm z devíti zemědělců využili dotaci na výstavbu nebo rekonstrukci staveb, nákup zemědělské techniky, stáda a pořízení technologií. Pouze Dana využila tuto dotaci na nákup půdy. Investice pořízené zemědělci za dotaci zachycuje následující Tabulka 13.

Tabulka 13: Pořízené investice, členěno dle oslovených zemědělců

Rok vstupu do Opatření I.3.2	Označení pro výzkum	Investice					Získaná dotace (Kč)
		Nákup stáda	Nákup zemědělské techniky	Výstavba a rekonstrukce staveb	Pořízení technologií	Nákup půdy	
2007	Adam			X			méně než 1 100 000 (přesná výše neudána)
2008	Božena			X	X		méně než 1 100 000 (přesná výše neudána)
2008	Dana		X				890 000
2009	Evžen			X		X	méně než 1 100 000 (přesná výše neudána)
2010	Gustav			X	X		1 020 000
2010	Hynek		X	X			1 031 480
2010	Ivan		X	X			1 031 480
2011	Jana			X		X	méně než 1 100 000 (přesná výše neudána)
2012	Karel	X	X	X			méně než 1 100 000 (přesná výše neudána)

Zdroj: Vlastní šetření

4.3.7 Využívání podpory na předčasné ukončení zemědělské činnosti

Některým mladým začínajícím zemědělcům se nabídla možnost, převzít farmu v rámci rodinného nástupnictví. Pokud předání farmy navazovalo na dotační titul Předčasné ukončení zemědělské činnosti (PUZČ), bylo provázání těchto titulů lukrativním řešením. Předávající pak měl možnost pobírat přiznanou rentu. Předávající však musel dodržet podmínku, předat hospodářství svému nástupci do 36 měsíců.

Mezi našimi oslovenými zemědělci byli celkem čtyři, kteří hospodářství převzali za podpory Předčasného ukončení zemědělské činnosti. Tři z nich převzali farmy ve stanovené lhůtě, jak bylo stanoveno v podmínkách:

„Farmu jsem převzal po svém tchánovi, který ukončil svoji aktivní činnost za podpory PUZČ ve věku 63 let. Bohužel, farmu mi nepřevedl včas a já musel vracet celou dotaci na mladého začínajícího zemědělce. Tchán se mi vše snaží vynahradit. Nadále mi pomáhá na hospodářství, dohlíží na její chod (...), vozový park, nakupuje náhradní díly, vše,

co je potřebné pro chod farmy (...). Pomáhá i mojí ženě, vyřizují spolu administrativu a kontakt s úřady.“ (Evžen)

„Žádost jsem podal spíše kvůli přání mých rodičů. Převzal jsem farmu po mém otci a švagr po mé matce. Oba svoji zemědělskou činnost ukončili. Abych pravdu řekl, tenkrát jsem neměl ani ponětí, do čeho jdu (...). V současnosti nejsou vztahy s rodiči úplně nejlepší. Dodnes mi nepředali kompletní účetnictví.“ (Hynek)

Farmy byly úspěšně předány Hynkovi s Ivanem a Janě. Z rozhovoru s Hynkem a Ivanem vyplynulo, že mezi nimi a rodiči (původními majiteli farem) komunikace nefunguje. Hynek splácí úvěr, aby splatil dluhy ze zemědělského podnikání svých rodičů. Rodiče, kteří předali svoje farmy za podpory na PUZČ na farmě nepomáhají.

4.3.8 Plány do budoucna

Naši oslovení zemědělci mají i přes řadu problémů do budoucna velké plány. Ani jeden z nich nepřipustil, že by zemědělství někdy opustil. Jak již uvedli na začátku rozhovoru, ani si nedovedou představit, že by podnikali mimo zemědělství. Někteří si již vychovávají své nástupce:

„Ráda bych ještě naši farmu rozšířila o nějaké hektary, abych měla farmaření na hlavní pracovní poměr. Hlavním plánem je, zrealizovat výrobní linku na palety ze sena a slámy. Všude kolem je řada pozemků, kde se povalují balíky sena. Místo toho by se daly využít na topení. Můj mladší 13letý syn je zapálený do hospodaření, takže doufám, že mu to vydrží a časem farmu převezme.“ (Dana)

„Chovám krávy plemene Charolais a rád bych stádo rozšířil. Chtěl bych postavit výkrmnu skotu, sklad na seno, určitě by neuškodilo přibrat navíc ještě nějaké pozemky (...). Svého nástupce již mám a doufám, že než vyrostе, že ho to nepřejde. Zatím je šikovný a pracovitý.“ (Evžen)

I ti, co své nástupce zatím ještě nemají, plánují na svých farmách také řadu změn:

„Plánů na rozšíření farmy mám mnoho. Nejdříve bych potřeboval omladit stádo a zvýšit počet dojnic, abych měl dostatek mléka na výrobu mléčných výrobků, protože poptávka po nich stále roste. Na farmě máme zatím prodejnu našich výrobků, do budoucna bychom ji chtěli rozšířit na regionální prodejnu. Cizí mi není ani myšlenka na agroturistiku, menší penzion (...). Mám dvě dcery ve věku 7 a 3 roky. Jsou malé na to,

aby věděly, co jednou budou dělat. Pokud si ale vyberou zemědělství, budu je v tom podporovat (...).“ (Hynek)

„Do budoucna chci rozšířit a zkvalitnit chov koz, zvýšit kvalitu našich výrobků, a pokud na to budou prostory, rozšířit i jejich sortiment.“ (Gustav)

„Do 5 let plánuji rozšířit farmu. Otec hospodaří jako ekologický zemědělec, plánuje svoji činnost ukončit a hospodářství převést na mě. Také plánuji navýšit počet bahnic na 70 kusů. I při této intenzitě bude splněna maximální hranice zatížení velkých dobytčích jednotek na 1 ha obhospodařované plochy.“ (Božena)

Studie v zemích Evropské unie poukazují na skutečnost, že mladí a kvalifikovaní lidé odcházejí z venkovských regionů. Tento jev způsobuje urychlení nadměrného stárnutí obyvatelstva ve venkovských regionech. Odchodem mladých lidí z venkova chybí v hospodářství nástupce a dá se předpokládat, že tyto farmy jednou svoji činnost ukončí. Tento vývoj by mohl mít za následek stále se stupňující vylidňování venkova.

Z rozhovorů se zemědělci v Libereckém kraji vyplynulo, že ani jeden z nich nehodlá svoji činnost ukončit, ani odejít z venkova. Navíc plánují svá hospodářství rozšířit, někteří si již dokonce vychovávají svého nástupce. Všichni se shodli na tom, že bez rodinného zázemí by jistě nebyli schopni překážky překonat a plánovat rozvoj svých hospodářství. Následující Tabulka 14 ukazuje plány zemědělců na rozvoj svých farem.

Tabulka 14: Plány mladých zemědělců do budoucna

Označení pro výzkum	Plány do budoucna					
	Agroturistika	Navýšení výměry	Nové technologie	Nové výrobky	Převzetí farmy v rodině	Rozšíření a omlazení stáda
Adam						X
Božena		X			X	X
Dana		X	X			
Evžen		X				X
Gustav						X
Hynek	X	X	X	X		X
Ivan						X
Jana		X				
Karel		X				X

Zdroj: Vlastní šetření

5 Shrnutí výsledků analýzy a doporučení

5.1 Shrnutí výsledků analýzy

Prvním cílem práce bylo popsat problematiku stárnutí zemědělců z dostupných statistických dat. Stárnutí lidské populace je dobře známým faktem, jak ve své studii uvádí dvojice autorů Zagata, Lošťák (2012). Děje se tak v souvislosti s prodlužující se délkou života a klesající porodností. Jak studie dále ukazuje, ve všech zemích Evropské unie je situace obdobná. Tento fenomén stárnutí se však dotýká i zemědělského sektoru a zasáhl také Českou republiku. Šetřením statistických dat, dostupných v České republice bylo zjištěno, že se věková hranice pracujících v zemědělství stále posouvá k vyšším věkovým skupinám. Ještě v roce 2000 tvořili největší podíl pracovníci ve věku 45 – 54 let. V roce 2010 se však počet pracovníků ve věku 45 – 54 let vyrovnal počtu pracovníků ve věkové skupině 55 – 64 let. Podíl pracovníků starších 65 let vzrostl z 1,5 % na 5,9 %, avšak podíl pracovníků do 24 let se téměř nezměnil. Nejvyšší podíl vykazují věkové skupiny zaměstnanců ve věku 45 – 54 let, následována věkovou skupinou 55 – 64 let. Nepříznivou věkovou strukturu v zemědělství ovlivnila řada faktorů. Odliv mnoha pracovníků způsobil transformační proces po roce 1990. Dalším problémem je mzdová úroveň v tomto sektoru. Při srovnání mezd v zemědělství oproti průmyslu je toto disparita pro mladé zemědělce nejvýznamnější bariérou při rozhodování o vstupu do zemědělství. Neméně odrazující jsou nabídky práce zemědělských podniků. Ty nabízejí na trhu práce zpravidla místa pro nekvalifikované a pomocné pracovní síly. Tyto nabízené profese však nelákají ani ty uchazeče o zaměstnání, kteří jsou bez zaměstnání již delší dobu. Nabídky zemědělských podniků jsou pro mladé, kvalifikované a perspektivní lidi nezajímavé a v žádném případě je nemotivují pro vstup a životní kariéru v zemědělství. Dalším důvodem nedostatku mladých lidí v tomto sektoru je nevhodná nabídka studijních oborů, které nereagují na aktuální poptávku zemědělských podniků. Vyřešit stárnutí zemědělské populace je nyní prioritou Evropské komise (2012). Jejím cílem je změnit pravidla Společné zemědělské politiky tak, aby účinně podporovala generační obměnu a udělala tak zemědělství pro mladé lidi atraktivní.

Zmapovat podmínky, které umožňují nebo naopak brání zapojení mladých lidí do zemědělství, bylo druhým cílem mé práce. Od devíti mladých zemědělců v Libereckém kraji jsem prostřednictvím hloubkových rozhovorů získala informace o překážkách, se kterými se v začátcích zemědělského podnikání setkali. Tito zemědělci získali z Programu rozvoje venkova ČR, Opatření I.3.2 dotaci na podporu začínajících mladých zemědělců a získané finanční prostředky využili na nákup investic pro zemědělskou výrobu. Tato dotace jim sice usnadnila start v zemědělském podnikání, setkali se však i s řadou překážek. Sami zemědělci si tyto překážky seřadili podle jednoduchosti jejich překonání. Dle jejich slov nejsnáze překonali zlobu a závist lidí, někdy i z vlastních rodin. Nezbylo jim nic jiného, než se nad tuto závist povznést. Rychle se také vypořádali s nedostatečnou informovaností o dotaci a termínu vyhlášení kola příjmu žádostí. Všichni oslovení zemědělci si najali poradenské firmy nebo služby poradce v oblasti zemědělství, někteří již od samotného počátku, jiní až v průběhu vyřizování Žádosti. Toto svoje rozhodnutí všichni ohodnotili velice pozitivně, dle jejich názoru si ušetřili spoustu času a zřejmě i chyb. Studie věnované překážkám mladých zemědělců při zahájení podnikání často uvádějí, že problémem mladých zemědělců je nedostatečný přístup k půdě. Problém s nedostatečným přístupem k půdě řešil pouze jeden z našich zemědělců. V našem regionu tento fenomén nelze zcela potvrdit. Jedním z důvodů může být ta skutečnost, že se farmy nacházejí v tradiční zemědělské oblasti a rodiny našich zemědělců vždy vlastnily nebo měly pronajaty pro svoje podnikání dostatečnou výměru. Co však zemědělci překonávali s většími obtížemi, byla velmi náročná administrativa a byrokracie spojená s Žádostí. I přesto, že využili služeb poradců v oblasti zemědělství, řešili několik problémů s nedodržením podmínek a termínů v Podnikatelském plánu, za což byly některým z nich uděleny finanční sankce. Tyto finanční vratky byly kontrolním úřadem vyměřeny v různé výši, nejvyšším postihem bylo vrácení celé částky dotace. Největší překážkou pro naše zemědělce byl nedostatečný přístup k finančním prostředkům. Většina zemědělců řešila nedostatek financí na pořízení investice (na překlenutí doby, než jim bude vyplacen doplatek dotace) úvěrem. Některým z nich se však situace s financemi zkomplikovala, když jim byla vyměřena finanční sankce za nedodržení podmínek a byli tak nuceni řešit další zadlužení. Zkušenosti našich zemědělců s finančními prostředky a úvěry potvrzují informace CEJA (Alterová, 2002), která se situací mladých farmářů v Evropě zabývá.

Třetím cílem práce bylo prostřednictvím případové studie prozkoumat a vysvětlit způsoby, jak mladí a začínající zemědělci vstupují do zemědělského podnikání. Jak uvádějí ve své studii Zagata a Lošťák (2012), pro mnoho mladých lidí je sukcese rodinných farem zpravidla jediný způsob, jak začít podnikat v zemědělství. Tento způsob nástupnictví potvrdily studie např. ve Velké Británii, Francii, Německu a Řecku. Nejčastějšími formami nástupnictví bývá převod od rodičů na děti zemědělců a další příbuzné. V některých zemích je zemědělství považováno za uzavřené povolání, protože jen ti, kteří zdědí vstupní zdroje, jsou schopni dále pokračovat v hospodaření. Informace o způsobech vstupu mladých a začínajících zemědělců do zemědělského podnikání v českém prostředí, byly získány z hloubkových rozhovorů od 9 zemědělců v Libereckém kraji. Rozhodnutí o tom, že se v budoucnu budou věnovat zemědělské činnosti, se u několika z nich formovalo již od dětství. Tři muži a jedna žena pocházeli z rodiny, kde zemědělské hospodaření mělo letitou rodinnou tradici a jejich rozhodnutí pro farmaření bylo velmi jednoduché. Dvě ženy se přivdaly a jeden muž se přiženil do zemědělsky hospodařících rodin. Jejich partneři již v rodinné tradici pokračovali. Sami se do hospodaření zapojili až s odstupem několika let. Další muž začal hospodařit, až po výhodném nákupu půdy, další s odstupem času poté, co se s rodiči přestěhovali na venkov, kde součástí nemovitosti byly hospodářské budovy a pozemky. Oslovené zemědělce tak můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří 7 zemědělců, jejichž rozhodnutí ovlivnila rodinná tradice a druhou skupinu tvoří 2 zemědělci, kteří měli pro své rozhodnutí jiné důvody a na rodinnou tradici nenavazovali. Ti získali pozemky koupí již zavedené farmy a nákupem nemovitosti rodiči zemědělce. Ostatní zemědělci, kteří na rodinné tradice navazovali, získali své farmy převodem od rodičů za podpory opatření na předčasné ukončení zemědělské činnosti, pronájmem pozemků od rodiny nebo cizích (vlastníků pozemků), nebo již pozemky vlastnili (společné jmění manželů). Během několika let podnikání se některým podařilo obhospodařovanou výměru navýšit koupí, pronájmem pozemků od vlastníků a převodem farmy v rámci rodiny za podpory předčasného ukončení zemědělské činnosti. Můžeme konstatovat, že v Libereckém kraji není zemědělství prozatím považováno za uzavřené povolání. Dá se však předpokládat, s ohledem na omezené množství tohoto zdroje, že se během několika let může situace změnit a zemědělství se stane uzavřeným povoláním i u nás.

5.2 Doporučení

Oslovení zemědělci se v začátcích svého podnikání setkali s řadou náročných situací. S některými se vyrovnali snáze a relativně rychle, některé však řeší dodnes. Několik návrhů, týkajících se forem pomoci na překonání překážek v začátcích podnikání, zaznělo během hloubkových rozhovorů se zemědělci v Libereckém kraji. Mladí začínající zemědělci by kromě dotace uvítali výraznější záruky státu a další formy pomoci:

Finanční pomoc

Největším problémem v začátcích podnikání je nedostatek finančních prostředků na pořízení investic. Ty jsou zpravidla nejpotřebnější v prvních letech podnikání a jejich návratnost může být v začátku podnikání nízká. Je známo, že v České republice je horší dostupnost úvěrů, navíc s vysokou úrokovou mírou. Splácení úvěru zatěžuje finanční situaci rodin zemědělců. Zvyšující se daně, nízké výkupní ceny zemědělských produktů bývají v kombinaci s vysokými splátkami úvěrů téměř neúnosné. Zemědělci by uvítali poskytnutí takové finanční pomoci, která by jim zajistila snazší přístup k úvěrům, nižší úroky a splátky, které by pro ně byly přijatelnější a přívětivější.

Snížení byrokracie

Administrativa spojená s Žádostí o dotaci, včetně plnění časového harmonogramu příprav, sestavení Podnikatelského plánu a samotné dodržování stanovených závazků a termínů, byla z pohledu oslovených zemědělců neúnosná. Sami tuto administrativu nezvládali a museli si najmout poradenské služby soukromých akreditovaných poradců, nebo poradenských firem.

Dostupnost poradenských služeb

Poradenské služby soukromých akreditovaných poradců i poradenských firem, které si zemědělci najali na administrativu spojenou se Žádostí, byly dle slov zemědělců velmi drahé. Zemědělci by uvítali založení agentur, které by byly specializované výhradně na pomoc mladým začínajícím zemědělcům. Agentury by jim poskytovaly nejen poradenské služby spojené s administrativou Žádosti, ale i právní a daňové poradenství, avšak za mnohem nižší ceny, než si soukromí akreditovaní poradci a poradenské firmy účtují za svoje služby dnes.

Vzdělávání

Modernizace zemědělství je do značné míry závislá na možnostech mladých farmářů stále se vzdělávat a získávat potřebné informace. Zemědělci by uvítali vzdělávací kurzy

a programy, kde by více prohloubili svoje dovednosti a schopnosti, aby se stali konkurenceschopnějšími.

Transparentní prodej půdy

Zemědělci se shodli, že v případě pronajatých pozemků od Pozemkového fondu, dostali předkupní práva pouze na pozemky, které jim pro jejich potřeby nepřišly příliš lukrativní (celistvost půdních bloků, kultura). Dle jejich vyjádření „ty lepší pozemky“ získali tzv. „překupníci“, kteří se v našem kraji objevili a řadu pozemků skupují. Stát by měl zajistit větší transparentnost prodeje státní půdy, prostřednictvím Státního pozemkového úřadu (dříve Pozemkového fondu), hlavně za nižší cenu.

Návrhy oslovených mladých začínajících zemědělců v Libereckém kraji z velké části korespondují s požadavky, které předložila CEJA, sdružující mladé farmáře ze zemí Evropské unie a dalších kandidátských zemí.

6 Závěr

Nejen v České republice, ale i v celé Evropské unii je problémem stárnutí zemědělské populace. Alarmující data k této problematice v Evropské unii doložil statistickými šetřeními Eurostat. Šetření v letech 2000 – 2010 ukázala, že pouze 6,3 – 7,5 % všech zemědělců v Evropské unii je mladší 35 let, ale starší farmáři do 65 let věku tvoří třetinu zaměstnaných v zemědělství. Velké rozdíly mezi oběma skupinami jsou patrné ve všech členských státech. Také strukturální šetření v České republice Agrocensus 2010 potvrdilo snižování počtu mladých zemědělců a posouvání věkové hranice k vyšším věkovým skupinám. Dle výsledků tohoto šetření se podíl pracovníků ve věkové skupině nad 65 let zvýšil z 1,5 % na 5,9 %, avšak podíl pracovníků do 24 let se téměř nezměnil. Podíl střední generace 35 – 54 let klesá, postupně se však zvyšuje podíl ve skupině předdůchodového a důchodového věku (55 let a více).

Předpokládá se, že pro posílení životaschopnosti a konkurenceschopnosti tohoto sektoru je nezbytná generační obměna. Je třeba, aby starší pracovníci odešli a vystřídali je mladí nástupci, kteří by do svých hospodářství investovali a dále je modernizovali. Pro budoucnost zemědělství je důležité podpořit zájem mladých o práci a podnikání v tomto sektoru. Právě oni by měli utvářet budoucnost tohoto sektoru, čelit novým výzvám a potřebám společnosti. Zemědělství však není oborem, který by mladé lidi lákal. Prioritou Společné zemědělské politiky a mnohých národních politik je nalákat do zemědělství mladé lidi.

Pokud se najdou mladí lidé, kteří chtějí v zemědělství podnikat, potýkají se v začátcích podnikání s řadou problémů. Největším problémem je nedostatek finančních prostředků, nejen na nákup strojů, půdy nebo modernizaci farem, mnohdy i na vypořádání podílů v rodině. Investice jsou zpravidla nejpotřebnější v prvních letech podnikání a jejich návratnost může být v začátku podnikání nízká. Je známým faktem, že v České republice je dostupnost úvěrů pro zemědělce horší, než u západních sousedů, navíc s vyšší úrokovou mírou. Další překážkou je ztížený přístup k volné půdě. Kvalitní zemědělské půdy je málo a získat ji není lehké a také nijak laciné. Jsou i další překážky, které musí mladí zemědělci překonat a bez podpory rodiny by je zřejmě ani nezvládli. Touto situací si jsou tvůrci Společné zemědělské politiky vědomi a situaci mladých farmářů se snaží ulehčit opatřeními, která podporují mladé začínající zemědělce

a předčasný odchod starších zemědělců do důchodu. Tento systém podpory vyplácí většina členských států Evropské unie. Na nové programové období je navrhována podpora začínajícím mladým zemědělcům až ve výši 70 tisíc Eur. Výše podpory se bude odvíjet od schopnosti členského státu tuto podporu kofinancovat. S podporou na předčasné ukončení zemědělské činnosti, i přes jeho doplňkovost s podporou pro mladé začínající zemědělce, se však již nepočítá. Dá se předpokládat, že právě tito starší zemědělci budou svá hospodářství těžko opouštět. Pokud už nebudou moci počítat s žádnou rentou při odchodu do důchodu, budou jistě nuceni do poslední chvíle pracovat a konkurenceschopnost farmy se tak bude díky ubývajícím silám snižovat, nebo se nechají od svých rodin živit. Bylo by však namístě i nadále zvýhodnit rodinu, kde bude farma předávána. Pro podporu mladých zemědělců je třeba zavést taková opatření, která budou nejen podporovat zahájení činnosti mladých zemědělců, ale i taková, která zabrání jejich zadlužování a budou řešit problémy spojené s převodem hospodářství. Tyto podpory pro mladé začínající zemědělce musí být natolik atraktivní, že trend nedostatečné generační obměny zvrátí a katastrofické scénáře o zániku farem v Evropě se nenaplní.

Některé studie ukazují, že bez dotační politiky nemají zemědělci zájem své farmy rozšiřovat, ale také předávat mladší generaci. Jaký vývoj můžeme očekávat v případě, kdy podpory pro generační obměnu nebudou dále poskytovány? Předpokládejme, že i nadále nebudou chtít starší zemědělci bez podpory předávat své farmy mladší generaci, která by chtěla do svých hospodářství investovat a dále je modernizovat, část farem jistě zanikne. Zaniknou i farmy zcela závislé na dotačních podporách. Jinak by tomu mohlo být u farem takzvaného rodinného typu. Pohonem těchto farem není tvorba zisku, ale skutečnost, že „zde“ na této půdě hospodařil i jejich děda, mají letitou rodinnou tradici. Navíc, pokud pracujete na svém, nedopustíte, abyste nepečoval o vlastní půdu. Rodinné sedlácké farmy měly na venkově vždy specifické postavení. Zajišťovali potraviny, obhospodařovali půdu, zemědělské dovednosti si předávali z generace na generaci, vytvářeli řadu pracovních míst a řídili veškeré dění na vesnici. Rodinné farmy podnikají s přesvědčením, že půda, která je jejich vlastnictvím a na které hospodaří, má uživit i další generace a musí být také další generaci předána.

Seznam použitých zdrojů

Bibliografie:

MASSOT, Albert. *EU measures to encourage and support new entrants*. Brussels: European Union, 2012. ISBN 978-92-823-3934-3.

Ministerstvo zemědělství. *Podpora zemědělství v rozšířené Evropě*. Praha: 2003. ISBN 80-7084-293-8.

Ministerstvo zemědělství. *Pravidla, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotace na projekty programu rozvoje venkova ČR na období 2007-2013. Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti*. 7. kolo. Praha: 2009. ISBN 978-80-7084-835-7.

Ministerstvo zemědělství. *Pravidla, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotace na projekty programu rozvoje venkova ČR na období 2007-2013. Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců*. Praha: červen 2007. ISBN 978-80-7084-620-9.

Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010. Zelená zpráva*. Bělá pod Bezdězem: MS Polygrafie s.r.o. 2011. ISBN 978-80-7084-940-8.

TOMAN, Miroslav, CODL, Stanislav, TUČEK, Petr. *České zemědělství očima těch, kteří u toho byli*. Praha: EKON, družstvo, 2012. ISBN 978-80-86874-39-5.

TOMŠÍK, Karel. *Vývoj a perspektivy evropského venkova*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, 208 s. ISBN 978-80-7357-495-6.

ZAGATA, Lukáš, LOŠŤÁK, Michal. *Interim report on the ageing populations of farmers in Europe*. task 4.5.Final version 27th February 2012. FP7: FarmPath.

Elektronické zdroje:

Agrární komora České republiky. *Analýza konkurenceschopnosti – č. 1 – generační obměna. Priorita 2. posílení konkurenceschopnosti*. 2005 - 2012. [online]. [cit. 2014-09-11]. Dostupný z WWW: <http://www.apic-ak.cz/data_ak/12/d/AnKonkSchop1GenObmena.pdf>.

Agrofert, a.s. *Zemědělských odborníků ubývá*. 2013. [online]. [cit. 2013-09-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.agrofert.cz/?2429/zemedelskych-odborniku-ubyva>>.

- ALTEROVÁ, Libuše. *Pomoc mladým farmářům v začátcích*. Zemědělec. 2002. [online]. [cit. 2014-09-06]. Dostupný z WWW: <<http://zemedelec.cz/pomoc-mladym-farmarum-v-zacatcich/>>.
- Eurostat. Evropská Komise. 2014. [online]. [cit. 2014-09-21]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.
- Evropská komise. *Společná zemědělská politika. Partnerství mezi Evropou a zemědělci*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2012. [online]. [cit. 2013-08-21]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/2012_cs.pdf>. ISBN 978-92-79-22063-0.
- Evropská síť pro rozvoj venkova, „ultralehká“ verze. *Úvod do „ultralehké verze“ Evropské sítě pro rozvoj venkova*. 2014a. [online]. [cit. 2014-09-10]. Dostupný z WWW: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/ultra-light-version/AGRI-2014-60193-00-00-CS-TRA-00.pdf>.
- Evropská síť pro rozvoj venkova, „ultralehká“ verze. *Opatření 112 – Zahájení činnosti mladých zemědělců*. 2014b. [online]. [cit. 2014-09-10]. Dostupný z WWW: <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/app_templates/enrd_assets/pdf/ultra-light-version/AGRI-2014-60193-00-00-CS-TRA-00.pdf>.
- Evropská síť pro rozvoj venkova, „ultralehká“ verze. *Opatření 113 – Předčasný odchod do důchodu*. 2014c. [online]. [cit. 2014-09-10]. Dostupný z WWW: <http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/measure-information-sheets/C_Infosheet_113.pdf>.
- Evropský hospodářský a sociální výbor, Sekce pro zemědělství a životní prostředí. *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Budoucnost mladých zemědělců v Evropě (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 2011. Úřední věstník Evropské Unie, 2011/C 376/04. [online]. [cit. 2014-07-13]. Dostupný z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2011:376:FULL&from=CS>>.
- Ministerstvo zemědělství. *Metodický pokyn Ministerstva zemědělství č. j. 41152/2008-18000 ze dne 11. 11. 2008 k posuzování minimální zemědělské kvalifikace*. [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupný z WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/19081/metod_pokyn__2008min_kvalifikace.pdf>.
- Ministerstvo zemědělství. *Hodnocení a monitoring*. 2009 – 2013a. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupný z WWW: <[//>](http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/hodnoceni-a-monitoring)>.

- Ministerstvo zemědělství. *Nová Společná zemědělská politika upravuje systém přímých plateb, nabízí podporu investic a mladých zemědělců. 2014b.* [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupný z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/aktuality/nova-spolecna-zemedelska-politika.html>>.
- Ministerstvo zemědělství. *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013.* Praha: červen 2010. [online]. [cit. 2014-07-25]. Dostupný z WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/61102/prv_zmeny_cerven2010_web.pdf>.
- Ministerstvo zemědělství. *Výroční zpráva o implementaci programu rozvoje venkova ČR 2007 – 2013 za rok 2013.* Praha: červen 2014a. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupný z WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/317774/podkladove_materialy.rar>.
- Ministerstvo zemědělství. *Základní informace o Programu rozvoje venkova ČR. 2009 – 2013b.* [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/zakladni-informace/>>.
- Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012. Zelená zpráva.* 2013. [online]. [cit. 2014-09-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=90448>>.
- Společnost mladých agrárníků České republiky. Balabánová Marie. 2010. *Mladých farmářů stále ubývá.* [online]. [cit. 2014-09-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.smacr.cz/zpravy/mladych-farmaru-stale-ubyva/>>.
- Státní zemědělský intervenční fond: *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013. Zpravodajství – archiv.* 2013. [online]. [cit. 2014-08-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.szif.cz/cs/program-rozvoje-venkova?lyt=w3zpravy&year=1&page=9&isarchiv=true&ino=1>>
- Veletrhy Brno, a.s. *Omlazení zemědělství brání obtížný přístup k půdě.* 2014. Veřejné vystoupení ministra zemědělství Mariana Jurečky na XVIII. sněmu Společnosti mladých agrárníků České republiky.[online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.bvv.cz/techagro/omlazení-zemedelstvi-braní-obtizny-pristup-k-pudem/>>.
- Veřejná databáze ČSÚ: *Agrocenzus 2010.* Hrbek Jiří. 2011. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/agrocenzus_2010>.
- Veřejná databáze ČSÚ: Tab. 1 – Hospodařící subjekty v zemědělství podle právních forem k 30. 9. 2005. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <[http://csugeo.i-server.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D8002772BC/\\$File/212601.pdf](http://csugeo.i-server.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D8002772BC/$File/212601.pdf)>.

Veřejná databáze ČSÚ: Tab. 1 – Hospodařící subjekty v zemědělství podle právních forem k 30. 9. 2007. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/2126-08-v_roce_2007>.

Veřejná databáze ČSÚ: Statistika & My č. 2/2012. Měsíčník Českého statistického úřadu, Ročník 02. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9C00466632/\\$File/18041202.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9C00466632/$File/18041202.pdf)>. ISSN 1804-7149.

Zemědělský svaz České republiky: *Struktura zaměstnanců zemědělských firem. Sociální dialog v zemědělství*. Dopadová studie OPLZZ/1.01/02.00013. [201?]. [online]. [cit. 2014-07-18]. Dostupný z WWW: <http://www.zscr.cz/download/files/NEG-011_BI-DI_ZEMED_Manual-Struktura-zam.pdf>.

Seznam grafů

Graf 1: Věková struktura pracujících v zemědělství v roce 2000 a 2010.....	15
Graf 2: Podpoření mladí zemědělci v EU v letech 2007 – 2012	32
Graf 3: Zemědělci podpoření k předčasnému odchodu do důchodu v EU v letech 2007 – 2012	33
Graf 4: Počty přijatých žádostí k Opatření I.3.2., dle jednotlivých let 2007 – 2013	35

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj počtu pracovníků zemědělství v letech 2006 – 2010 (v tisících)	16
Tabulka 2: Vlastnický podíl starších a mladších zemědělců z celkového počtu farem v EU	18
Tabulka 3: Vlastnické podíly starších a mladších zemědělců z počtu farem ve vybraných zemích EU	20
Tabulka 4: Farmy obhospodařující mladí a starší zemědělci v EU, dle výměry	21
Tabulka 5: Zemědělské subjekty dle právních forem v letech 2000 – 2010	22
Tabulka 6: Farmy obhospodařující mladí a starší zemědělci v České republice, dle výměry	23
Tabulka 7: Souhrn administrace Opatření I.3.2 Zahájení činnosti mladých zemědělců	34
Tabulka 8: Souhrn administrace Opatření I.3.3 Předčasné ukončení zemědělské činnosti	36
Tabulka 9: Charakteristika mladých začínajících zemědělců	38
Tabulka 10: Způsoby nabytí obhospodařované výměry v začátku podnikání	42
Tabulka 11: Způsoby rozšíření obhospodařované výměry do roku 2014	42
Tabulka 12: Členění farem dle výměry a zaměření výroby	43
Tabulka 13: Pořízené investice, členěno dle oslovených zemědělců	54
Tabulka 14: Plány mladých zemědělců do budoucna	56

Seznam příloh

Příloha 1: Soupis okruhů otázek pro hloubkový rozhovor	71
Příloha 2: Fotografie „investic“ pořízené zemědělci za dotaci z Opatření I.3.2.....	72

Příloha 1: Soupis okruhů otázek pro hloubkový rozhovor

Při hloubkovém rozhovoru byly mladým začínajícím zemědělcům položeny tyto okruhy otázek:

- 1/ Jak jste se dostal (dostala) k hospodaření a co ovlivnilo Vaše rozhodnutí začít podnikat v zemědělství?
- 2/ Představíte svoji farmu (její přibližná výměra, zaměření výroby, skladba hospodářských zvířat a jejich počet)?
- 3/ Jaké máte zemědělské vzdělání?
- 4a/ Co vy osobně považujete na největší překážku mladého zemědělce při zahájení podnikání v zemědělství?
- 4b/ Jak jste se s těmito překážkami vyrovnal (vyrovnala)?
- 4c/ Pokud jste je nepřekonal (nepřekonala) úplně, co byste potřeboval (potřebovala) k jejich vyřešení? Může v tomto ohledu nějak pomoci stát? Jaká forma pomoci by byla podle vás účinná?
- 5/ Jaké máte zkušenosti s podáním žádosti až po výplatu podpory?
- 6/ Ve kterém roce jste podal (podala) žádost o dotační podporu z Opatření I.3.2 - Začínající mladý zemědělec? Na co jste ji využil (využila) a jaká byla výše této podpory?
- 7/ Byla Vám farma předána od zemědělce staršího 55 let, který ukončil svoji aktivní zemědělskou činnost za podpory z Opatření I.3.3 – Předčasné ukončení zemědělské činnosti? Pokud ano, pomáhá Vám nadále v hospodářství?
- 8/ Jaké jsou Vaše plány do budoucna, uvažujete o rozšíření farmy, vychováváte si již svého nástupce?

Beru na vědomí, že veškeré informace, které jsem zde uvedla, jsou tajné a byly poskytnuty pouze v rámci této diplomové práce. Současně prohlašuji a svým podpisem stvrzuji, že proti mně nebylo a není vedeno trestní stíhání, a veškeré informace, které jsem v této práci uvedla, jsou pravdivé a vyjadřují mé skutečné postoje a zájmy.

Podpis:

Příloha 2: Fotografie „investic“ pořízené zemědělcem za dotaci z Opatření I.3.2

Božena: Podpořený projekt: *Oprava hospodářské stodoly na ovčín a stání pro koně.*
Dotace byla částečně použita na rekonstrukci stavby, viz následující fotografie.

Mínulost, počátek 19. století:

Zdroj: Archiv Boženy

Oprava hospodářské stodoly:

Zdroj: Archiv Boženy

Oprava hospodářské stodoly:

Zdroj: Archiv Boženy

Současnost:

Zdroj: Autor

Současnost:

Zdroj: Autor

Gustav: Podpořený projekt: *Zahájení zemědělské činnosti zaměřené na chov koz a výrobu kozích produktů*. Dotace byla použita na pořízení technologií a přestavbu nebytových prostor, viz následující fotografie.

Pořízení technologií, přestavba nebytových prostor:

Zdroj: Autor

Pořízení technologií, přestavba nebytových prostor:

Zdroj: Autor

Karel: Podpořený projekt: *Zahájení činnosti mladého zemědělce – farma x.*
Dotace byla použita na nákup základního stáda krav plemene Charolais,
zemědělské techniky a rekonstrukci stavby, viz následující fotografie.

Pořízení základního stáda Charolais:

Zdroj: Archiv Karla

Rekonstrukce ustájení:

Zdroj: Archiv Karla

Pořízená zemědělská technika:

Zdroj: Archiv Karla

Pořízená zemědělská technika:

Zdroj: Archiv Karla

Publikované fotografie jsou pořízeny a zveřejněny se souhlasem Boženy, Gustava a Karla. Ostatní zemědělci s pořízením a zveřejněním fotografií nesouhlasili.